

Sayı. 15

Sene:1995-1997

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

Prof. Dr. M. MÜNİR AKTEPE'YE

ARMAĞAN

TARİH ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ BASIMEVİ
İSTANBUL 1997

NUSRET-NAME'NİN KAYNAKLARINDAN
TARİH-İ SEFERÜ'L-BASRA

Vahid Çabuk*

XVII. yüzyılın son çeyreğinde Sadrâzam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, başlattığı II. Viyana Seferi'nde muvaffak olamayınca, imparatorluk, bu cephede ve daha sonra Avusturyalılarla ittifaka katılan Rusya, Lehistan ve Venediklilere karşı oldukça uzun süren bir mücadeleye girişti. Zaman zaman elde edilen başarıların, savaşın taliinde Osmanlılar lehine daimî bir üstünlük sağlamaması ve önü alınamayan bir ric'atin meydana gelmesi, devleti bu süre içinde hayli yıprattı. 16 yıllık mücadele sonunda imzalanan antlaşma ile, ilk defa toprak kaybına uğrayan devletin, dâhilî vaziyetinde de bir kısım karışıklıklar ortaya çıktı. Bilhassa başkentin uzak bölgelerinde bazı aşiretler isyân etmeye başladılar. Bunlar arasında Basra ve çevresindeki Müntefik Aşiret**'nin isyânı mühim bir yer işgal etmekte olup, bölgede uzun bir süre huzursuzluk yaratmış ve devleti bir süre uğraştırmıştır.

Osmanlı Devleti, Karlofça Antlaşması'nı imzaladıktan sonra, Müntefik Aşireti isyanını ele alarak, Daltaban Mustafa Paşa'yı hazırlanan bir orduya serdar tâyin etti ve bu isyanı bastırmakla görevlendirdi. Aslında Basra vilâyeti daha 1101 (1690) yılında çıkan bir veba salgını üzerine karışmaya başlamıştı. Veba salgını şehir ve çevresinde büyük bir telefata yol açmıştı. Öte yandan vergi tahsili dolayısıyla vâli ile reâyâ arasında bazı anlaşmazlıklar da vuku bulmakta idi. Bunun üzerine anlaşmazlıklara yol açan Müntefik Aşireti, bölgede geniş çapta hadiselere karıştı. Bu arada Basra va-

* Dr., Ökutman, İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Bölümü.

** Müntefik Aşireti hakkında bilgi için bk. G. Levi-Della Vida, *Müntefik*, I, VIII, 807-808.

lisi 1103 (1692) yılında vefat etti. Devlet tarafından Bağdad vâlisi tayin edilen Ahmed Paşa, Müntefik Aşireti'ni mağlub ettikten sonra, Bağdad'a dönerken yolda öldü ve Osmanlı Devleti de, batı hudutlarında, yukarıda bahsedildiği gibi, meşgul bulunduğu için, bu bölgedeki fitnenin yayılmasından endişe ederek, aşiret reisi olan Mâni'e, istimâlet-nâme vermeyi uygun buldu. Bu vesîle ile Mâni'in tımarları artırıldı. Ancak Basra ve Kurna taraflarında 1102 yılından 1110 yılına kadar karışıklıklar devam etti. Mâni', bilahire Basra'yı ele geçirdi. Ancak Huvayze hanı Ferecullah Han tarafından buradan kovuldu. Böylece Basra ve çevresine Ferecullah Han hâkim oldu. Ferecullah Han, İran hâkimiyetine tâbi olduğundan, Basra ve çevresi de İran'ın eline geçmiş sayıldı. Bu durumda Osmanlı Devleti, batıdaki meşguliyetini, Karlofça Antlaşması ile sona erdirince, Vezir Daltaban Mustafa Paşa'yı, 1111 (1700) yılında Bağdad vâlisi tayin etti. Maiyetine de, kendi kuvvetlerine ilave olarak, Diyarbekir, Halep, Sivas, Karaman, Birecik, Amasya ve Şehrizur vâlilerini, askerleri ile birlikte verdi. Birecik Tersanesi'nde hazırlanan 120 kadar küçük gemi ile ordunun mühimmâtı Bağdad'a taşındı ve Mustafa Paşa ordusu ile buraya geldikten sonra, Basra ve Kurna üzerine yürüyerek bu bölgeyi yeniden Osmanlı Devleti'ne bağladı.

Daltaban Mustafa Paşa'nın 1112 (1701) yılı başlarında giriştiği bu sefer, paşanın yanında Ruznâmçeci olarak görev yapan Bağdadlı Nazmi-zâde Murtaza'nın tutmuş olduğu sefer vekayinâmesinde bütün tafsilâtı ile ele alınmış bulunmaktadır. Kataloglarda ve kütüphane fişlerinde «*Tarih-i Seferü'l-Basra*» adlı ile geçen bu vekayinâmenin, bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi Ktp., nr. 2062/3'te, bir başka nüshası da Bayezid Devlet Kütüphanesi, 3935 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Bu nüshaların devamında, yine Nazmi-zâde Murtaza tarafından kaleme alınan ve Daltaban Mustafa Paşa'nın, bu sefer sırasında zabtettiği Basra ve Kurna'dan sonra giriştiği Ziyab Nehri Seferi'ni anlatan «*İcmâl-i Sefer-i Nehr-i Ziyab*» adı ile kütüphane kayıtlarına geçen vekayinâme bulunmaktadır.

Nazmi-zâde Murtaza Efendi, Bağdadlı Seyyid Ali adında birinin oğlu olup, Bağdad'da dünyaya gelmiştir. Kaynaklarda hakkın da yeteri kadar bilgi bulunmamaktadır. Safayî ve Salim tezkireleri ile İsmail Belîğ'in «*Nühbetü'l-âsâr li-zeyl-i Zübdetü'l-eş'ar*»'nda çok

az ve yetersiz malumat yer almaktadır. Tahsilini bu şehirde tamamlayan Nazmi-zâde, çeşitli devlet memurluklarında bulunmuş, Bağdad Maliyesi'nde Ruznâmçe halifelğine kadar yükselmiştir. 1134 (1721/1722) yılında da Bağdad'da vefat etmiştir.

Tamnmış bir şâir ve tarihçi olan Nazmi-zâde Murtaza'nın Hüseyin adında bir kardeşi olduğu ve ilmi çalışmalarını birlikte yaptıklarını kaydeden çağdaşı Sâlim, bu iki kişinin hayatı hakkında ayrıntılı bilgi vermemektedir. Ancak diğer kaynaklar, bu Hüseyin Efendi hakkında herhangi bir bilgi vermedikleri gibi, ayrı olarak isminden dahi bahsetmezler. Yalnız *Osmanlı Müellifleri*'nde, Bursalı Mehmed Tahir, bu iki ismi «Nazmi-zâde Hüseyin Murtaza Efendi» şeklinde kaydetmektedir. Aynı şekil Babinger'de de mevcuttur. İstanbul'daki kütüphane kataloglarında da Hüseyin Murtaza şekli yer almaktadır. *Gülşen-i Hulefa*'nın baş kısmında Murtaza Nazmi-zâde biçiminde geçmektedir. Silahtar Fındıklılı Mehmed Ağa da, 343 nolu dip notun nüsha farkında gösterildiği gibi, *Nusret-nâme*'de, «Bu sefer vekâyiini tahrir ve tafsîl eden Bağdadlı Nazmi-zâde derki» şeklinde kaydetmektedir.

Diğer taraftan Nazmi-zâde Murtaza Efendi'nin ölüm tarihi hakkında verilen bilgiler de birbirini tutmamaktadır. Meselâ *Sicill-i Osmânî*'de, İstanbul'a gelib, 1136 (1723/1724) yılında vefat ettiği kaydedilirken, *Osmanlı Müellifleri*'nde 1134 (1721/1722) yılında kendi şehrinde öldüğü zikredilmektedir.

Bir çok eser kaleme alan Nazmi-zâde Murtaza'nın «*Gülşen-i Hulefa*»'sı özellikle Bağdad ve çevresinde cereyan eden olaylar için önemli bir Türk tarihidir. Hicri 127 (745)'den 1130 (1718) yılına kadar geçen hadiseleri ihtiva etmektedir. İstanbul kütüphanelerinde bir çok yazma nüshaları (aşk. bk.) bulunmaktadır. İki defa da İstanbul'da basılmıştır.

Nazmi-zâde şiirlerinde de Murtaza mahlasını kullanmıştır.

Üzerinde çalıştığımız «*Tarih-i Seferü'l-Basra*», Nazmi-zâde'nin «*Gülşen-i Hulefa*»sında yer almış bulunmaktadır. Bu eserin yazma nüshaları (Süleymaniye Kütüp., Halet Efendi, nr. 595, Hamidiye nr. 984, Reşid Efendi, nr. 674 (1102 yılı vekayii ile sona ermektedir); Yeni Cami nr. 895, Müstensihi Molla Yasin b. Molla Ahmed el-Kürdi, istinsah tarihi 1148 ve Bağdadlı Vehbi, nr. 1145;

üzerinde yaptığımız karşılaştırmalarda, Es'ad Efendi'deki müstakil nüshanın çok düzgün ve mütemmim, diğer yazma nüshalara göre de en hacimli olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sefer vekayini nakleden *Tarih-i Seferü'l-Basra*, *Gülşen-i Hulefa* nüshalarında oldukça kısaltılmış biçimde yer almaktadır

Bu arada telifinden kısa bir süre sonra İbrahim Müteferrika tarafından basılan «*Gülşen-i Hulefa*»'nın matbu nüshası (s. 115^a-120^a)'nda yer alan bu sefer vekayii, aradan büyük bölümler çıkarılmak suretiyle özetlenmiş, sefer vekayii tafsilattan mahrum kılındığı gibi, anlaşılması güç cümlelerle sebak u siyak da ortadan kaldırılmıştır*.

Öte yandan, «*Tarih-i Seferü'l-Basra*»'nın baş kısmında seferi icab ettiren sebepler ayrıntılı olarak anlatıldığı halde, bu izahat, *Gülşen-i Hulefa* nüshalarında, ya yoktur veya çok özet olarak verilmiş bulunmaktadır.

Yaptığımız incelemelerden ortaya çıkan neticeye göre, *Tarih-i Seferü'l-Basra*, sefer sırasında Nazmi-zâde Murtaza Efendi tarafından kaleme alınmış ve sefer bitiminden hemen sonra, İstanbul'a gönderilmiş bir rapor muhtevasını andırmaktadır. Çünkü *Gülşen-i Hulefa* yazma nüshalarındaki vekayî zabtına göre, daha geniş ve tafsilatı ihtiva etmektedir. Nitekim Fındıklılı Silahtar Mehmed Ağa, bu metni hemen hemen aynen (çok az farklılıklarla) *Nusret-nâme*'sine aktarmıştır. Çünkü, *Nusret-nâme*, 1721 yılında tamamlanmış (müellifin ölümü 1724)'tır. Oysa *Gülşen-i Hulefa* 1718 yılı olaylarına kadar yazılmış ve müellifi 1721/1722 yılında Bağdad'da vefat etmiştir. Dolayısıyla Silahtar'ın, *Gülşen-i Hulefa* nüshasını görmesi ihtimâli oldukça zayıftır.

Bu çalışmada asıl gayemiz, «*Tarih-i Seferü'l-Basra*»'nın, Fındıklılı Silahtar Mehmed Ağa'nın *Nusret-nâme* adlı eserinde kaynak olarak kullanılmasının tetkiki idi. Dili oldukça ağır olan metin, fasıllar halinde tertip edilmiştir. Müellifin bizzat seferde

* Hocamız merhum Prof. Dr. Bekir S. Kütükoğlu'nun matbu nüshaların yazma nüshalara göre çok bozuk ve eksik hülâsa edildiği, dolayısıyla bu matbu nüshaların ihtiyatla kullanılmasına dair tesbit ve ikâzı, «*Tarih-i Seferü'l-Basra*» metninin *Gülşen-i Hulefa* basımında nasî kuşa çevrildiğine açık bir örnek teşkil etmektedir.

görevli bulunması, hadiselerin daha dikkatli ve ayrıntılı kaleme alınmasını sağlamıştır. Metin aralarında bazı yazışmalar, başkenten gelen buyruhdular ve konuşmalar da yer almaktadır.

1658-1724 yılları arasında yaşamış olan Silahtar Fındıklılı Mehmed Ağa, «*Zeyl-i Fezleke*» olarak kaleme aldığı ve *Silahtar Tarihi* adını taşıyan ünlü tarihinin yanı sıra, Sultan II. Mustafa'nın tahta çıkışından itibaren 1721 yılı olaylarına kadar kaleme aldığı *Nusret-nâme* adlı eseri ile tarihçilikte ün yapmıştır. *Nusret-nâme*, 1962-1969 yıllarında İsmet Parmaksızoğlu tarafından iki cilt halinde sadeleştirilerek yayımlanmıştır. Devrinin Türkçesi'ni, halk ve konuşma dilini iyi bir şekilde aksettiren Silahtar Fındıklılı Mehmed Ağa'nın diğer tarihi de, 1928 yılında Ahmed Refik Altınay tarafından iki cilt halinde yayımlanmıştır.

Yapılan metin karşılaştırmasında, 578 nüsha farkı tesbit edilmiştir. Bu karşılaştırmada farklar gösterilirken, *Tarih-i Seferü'l-Basra* için T S B», *Nusret-nâme* için de «N» (Türkiyat Enstitüsü, nr. 1956/207 : Manisa Çarşığı Ktp., nr. 743'de kayıtlı *Nusret-nâme* yazma nüshasının fotokopisi) kısaltmaları kullanılmıştır.

Öte yandan *Tarih-i Seferü'l-Basra* metni, 1980 yılında «*Tarih-i Seferi Basra*» adı Belgin Ertürk tarafından mezuniyet tezi olarak da hazırlanmıştır (Tarih Seminer ktp., nr. 3392).

Bibliyografya : Salim, *Tezkire* (İstanbul, 1315), s. 620-621; Safayî, *Tezkire*, Süleymaniye Kütüp., Es'ad Efendi Ktp., nr. 2549, vr. 325^b-326^b; İsmail Beliğ, *Nühettü'l-âsâr li-zeyl-i Zübetü'l-eş'âr*, Üniv. Kütüp., nr. TY 1182, var. 83^b; Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, III, 152-154; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî* (İstanbul, 1311), IV, 560; Franz Babinger, *Die Geschichtschreiber der Osmanen und ihre Werke* (Leipzig, 1927), s. 250-252; A. Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi* (Ankara, 1973), I, 195; Flugel, *Katalog*, II, 150; *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloqları* (İstanbul, 1944), s. 154-155; Abdülkadir Özcan, *Zübde-i Vekayıat*, Metin II (Doktora Tezi, Tarih Seminer ktp., nr. 3276), s. 910-918.

TARİH-İ SEFERÜ'L-BASRA*

el-Vakî' fi senetü'l-elf ve miete ve aşara.

Tarih-i sâl-i Hicriye, alâ-sâhibihü'l-efdâlüt-tahiyye bin yüz iki senesiyle ferruh-fâl oldukda taraf-ı Devlet-i Aliyye lâ-zâlet-i mah-miyyeden câh-ı Bağdad-ı Darii's-sedâd, Bazirgan namı ile müştehir vezîr-i cihân-ârâ Ahmed Paşa'ya inayet olunmağm, mütesellimleri sene-i mezkûre zilhiccesinin on yedinci günü Bağdad'a vârid, kendüleri dahî der-akab teşrif-sâz-ı makam-ı hükûmet oldular. Lakin bi-emrillahî teâlâ eyyâm-ı hükûmetlerinde emrâz-ı müzmineye mübetelâ olub, bin yüz üç senesi şevvâlinin ikinci günü müntakil-i dâr-i beka ve civâr-ı niamü'l-câr-ı müctehid akdem Hazret-i İmam-ı Azâm Radıyallahu Anh'da mütevâri-i lihâf-serâ oldu. Vâlî-i sâbık vezîr-i sûtûde-tedbîr Hasan Paşa Bağdad'ın bâzı mirîsi bekayâsı için fermân-ı âlî ile kal'a-bend iken eyyâm-ı hükûmetlerinde İ'tidâli hareket ile vilâyet ahâlisinin kendüden rızâ ve şükranları olmağın ulemâ ve sulehâ ve erbâb'-ı hall ü akdin savâb-didleri ile kal'adan ihrâç ve makam-ı hükûmete tekrîm ile takdîm olundu. Vâkî-i hal Devlet-i Aliyye'ye arz olundukda bekayâ-ı merkûmenin afvı bâbında fermân-ı âlî sâdır olup, vilâyet-i mezkûre muhâfazası merhûm Ömer Paşa kethüdâsı Ahmed Paşa'ya vezâret ile inayet olunmağın, sene-i mezkûre zilhiccesinin yigirmi dördüncü günü mütesellimleri vârid olub, kendüsi dahî der-akab makam-ı hükûmetde istikrâr etti.

Ba'de-zâlik Basra tarafında alem-efrâz-ı bagy u fesâd olan Müntefik A'râbı'nın şeyhi Mânî' üzerine varub nâ-murâd avdetde ol melâl ile şem'-i emeli mütelâşî olub, binyüz beş senesi cema-ziyelevvelinin beşinci günü maraz-ı nâ-ma'lûm ile dâire-i zindegâniden mütehâşî ve İmam-ı müşârünileyh hazretlerinin civâr-ı pür-envârında ser-nihâde-i visâde-i lahd oldu. Bunda dahî erbâb-ı hall ü akd-i savâb-didleri üzere kethüdâsı kaimmakam ve emr-i kebîre merd-i sagîr mütevellî olub, müddet-i hükûmeti dahî Devlet-i Aliyye'den müsaade ile mümtedd oldu.

* Bu metni büyük bir alçakgönüllülük ve dikkat ile okuyan, bizlere uyarılarını ve tavsiyelerini esirgemeyen Hocam Merhûm Prof. Dr. Bekir S. Kütük-oğlu'nun aziz ruhunu burada rahmetle anmayı bir borç bilirim.

Pes ez-an, vilâyet-i mezkûre muhafazası vezîr-i muhterem el-Hâc Ahmed Paşa'ya inâyet olunmağın, sene-i mezkûre şevvâlinin onuncu günü, mütesellimi Bağdad'a vârid ve der-akab kendüler dahî mesérret-bahşâ-yı dârü'l-hükûme (56^a) olub, eyyâm-ı hükûmetlerinde Dicle-i Uzmâ ifrât ile tuğyân ve Bağdad Kal'ası'nın per-gâr-vâr ihâtâ itmekle, elhak sedd ü bend-i medâhil ü mehâric-i miyâhda mesâi-i meşkûreleri bedid oldu.

Tarih sene bin yüz altı ile mürtesim oldukda, şehriyâr-ı ger-dûn-vakar, pâdişâh-ı Süleymân-ıştîhâr, Sikender-şân Sultan Ahmed Han aleyhi'r-rahmetü'r-rıdvân târik-i dâr-ı gurûr ve âzim-i sarây-ı sürûr olmağla âfitâb-ı âfâk-ı cihânistanı şem'-i cem'ârâ-yı dûdmân-ı Osmânî, pâdişâh-ı rûy-ı zemin muinü'l-islâm ve'l-müslimîn, durretü't-tâc-ı iklîl-i husrevî, tîrâz-ı dihim adâlet perveri, beyt-i pâdişâh-ı âlem ü fîrûze-baht, zîbde sürûr u vü tâc u taht, derhûni efsâr-ı mihr-i amede, lâyık u taht-ı sipîhr-âmede, hâmi-i hümâ-yı bilâdullah, nâsir-i bâhir-i ibadullah, el-Gâzî fi-sebilullah aleyhi aynullah, hilâfet destgahı Zillullah, es-Sultan ibnû's-sultân ve'l-hakan ibnû'l-hakan es-Sultan Mustafa Han hazretlerinin, sene-i merkûme cemâziyelahiri evâhîrinde cülûs-ı hümâyunları vâki' olup, elsine-i hutbe kiraat-i nâm-ı hümâyûnları ile belîğü't-tibyân ve rûy-ı dirhem ü dinâr sikk-e-i haseneleri ile mânend-i hurşîd-i rahşân olup, âlem ü âlemiyân mesrûrû'l-bâl ve duâ-yı devleti ebed-ittisallerin merfû'-ı bârgâh-ı meik-i müteâl etdiler.

Tarih-i sâl bin yüz yedi ile ferrûh-fâl oldukda, Bağdad muhâfazası vezîr-i cemîlü-ş-şiyem Ali Paşa hazretlerine ihsân olunmağın, mütesellimleri sene-i mezkûre muharreminin yedinci günü Bağdad'a vârid, ba'dehu kendüler dehî teşrif-sâz-ı makam-ı hükûmet olup, hıfz u hırâset-i vilâyet ve def' ü ref'-i eşrâra bezli makderet etdiler. Tarih-i sene bin yüz on tarihiyle müverrah oldukda, vilâyet-i mezkûre muhâfazası vezîr-i mükerrerem İsmail Paşa'ya tevcih ü inâyet olunmağın, mütesellimleri sene-i mezkûre rebîülevvelinin ikinci günü vârid, kendüler dahî bir iki ay müddetde gelüb dâd u sitâd-ı hükûmet ve zabt u rabt-ı memlekete bezli makderet etdiler.

Püşide olmaya ki, iklim-i Bağdad ve kalemrev-i Basra'da bin yüz iki tarihinden, yüz on bir senesine gelinceye mir'at-i eyyâmında suver-i u'cûbe ve eşkâl-i garîbe bedid olup (56^b) istilâ-yı A'râb-ı

dalâlet-meâbdan nâşi, ahvâl-i âlem mütelâşi olup, hattâ Mânî-i merkûm Basra memleketine müstevlî olduktan sonra, zabtına kadir olamayup, Hüveyze hanı Ferecullah zarâ'if-i hitâl ve letaif-i hiyel ile bî-ceng ü cidâl mezburu ihrâc ve vilâyet-i mezkûreyi zabt etdi. Ol eyyâmda asâkir-i islâmın ekseri gazâ-yı küffâr-ı nâr-kârâr ile meşgul olmağla, Bağdad muhafazasında olan şîr-dilân-ı islâm, sebep-i temkin ü temekkün ve bâis-i tavattun u temeddün olan zehâyır ve asâkir ile Devlet-i Aliyye'den eğerçi takviye ve imdâd ve iânet olunur idi. Lâkin ne vakt olursa, ol makûle huffâh u urrâh-ı A'râb-i hacâlet-nisâbın işleri görölüp, gûsmâlleri verilmek eshel-i mâ-yekûndur mülâhazasıyla tedârik-i seferleri tamamiyle olmamağla» «*el-Umûru merhunetehu bâ-evkâtîha*» medlûlünce perde-i nâ-hayra vâki' olmuşdu. Hâlâ Feli'l-lâhi'l-hamd taraf-ı Rûm-ı cennet-rûsûmda «*es-Sulh ve Seyyidü'l-ahfâm*» lâması cilve-ger-i âyine-i rûzigâr olmağın, bî-avnillah-i teâlâ ayn-ı inâyet-i islâm-penâhı bu tarafların nizâmına mün'atîf olmağla, Basra memleketi ne vech üzere feth ü teshîr olunduğu tafsîl ile rakam-zede-i kılk-i dil-pezir olup, zikr olunan on sene-i mütekaddime hilâlinde hudûs eden havâdis-i iklim-i Irâk-ı bî-mezâk olmağla, tafsîl letâ'if-i tahte makûlesinden olmağın terk olundu.

F a s l. Tarih-i Hicriye alâ-sahibihü'l-ekmelü't-tahiyye bin yüz on bir ile merkum oldukda câh-ı Bağdad kariha-i hümâyûn-ı pa-dîşah-ı gerdûn-vakar halledallahu mülkehu ilâ yevmü'l-karardan vezîr-i sûtude-tedbir saâdetlü Mustafa Paşa hazretlerine sezâvâr buyrulmağın, mütesellimleri sene-i mezkûre zilka'desi guresinde vârid, kendüler dahî der-akab evâsıt-ı zilhiccede şeref-efza-yı dârü'l-hükûmeleri olup, hıfz-ı vilâyet ve nizâm memlekete¹ bezl-i makderet etmek² üzere iken³ bin yüz on iki muharreminin evâsıtında, Devlet-i Aliyye⁴ hayr-hâhlarından olup, sâbıka rikâb-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnda Çavuşbaşı hizmeti ile müstahdem mîr-i muhterem Çatre-zâde ile müştehir (57^a) Ahmed Bey vesâtetiyile⁵, vezîr-i

1 Nizâm-ı memlekete (TSB) : nizâm-ı intizâm-ı memlekete«N».

2 ezl-i makderet itmek «TSB : bezl-i kudret «N».

3 iken «TSB» : iken iş bu «N».

4 Devlet-i Aliyye «TSE» : Der-i Devlet-i medârdan «N».

5 Sâbıka rikâb-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnda Çavuşbaşı hizmeti ile müstahdem mîr-i muhterem Çatre-zâde ile müştehir Ahmed Bey vesâtetiyile «TSB» : Sâbıka Çavuşbaşı Çatre-Patre oğlu Ahmed Bey yediyle «N».

müşârünileyh hazretlerine⁶ hatt-ı hümâyûn-ı saâdet-meşhûn⁷ vârid olup⁸, mefhûm-ı meymenet-makrûnunda, on seneden berü eyâdî-i nâ-müştehakk-ı mütegalibeye giriftâr olan Basra ve Kurna kal'alarının, istihlâş ve girü kemâ-fi'l-evvel kabza-i tasarruf-ı islâm-penâhiye istirdâdı, zimmet-i himmetlerine ta'lik ve Basra eyâleti Halebü's-şehbâ inzimamıyla vezîr-i cellül'l-âsâr şâbika Bağdad vâlisi Ali Paşa hazretlerine⁹ inâyet olunup¹⁰, vilâyet-i mezkûrede istikrârı ve vezîr-i müşârünileyh hazretlerinin¹¹, hüsn-i tedbir ve rey'-i rezinlerine havâle ve mîr-i mûmâileyh dahî me'an¹² me'mûr olup¹³, bu emrin icrâsı için muhâfız-ı Âmid vezîr-i muhterem¹⁴ Mehmed Paşa ser-amedân-ı eyâlet ve ümerâ-i elviye-i vilâyet ve kapısı askeri ve muhâfız-ı Şehrizûr vezîr-i mükerrerem¹⁵ Topal Yusuf Paşa ve mîr-i mirân-ı Sivas Aşçı Mustafa Paşa¹⁶ ve mîr-i mirân-ı Karâman Eyyûb Paşa ve Birecik'e¹⁷, mutasarrıf el-Hâc Ali Paşa¹⁸ ve Amasya'ya¹⁹ mutasarrıf Mehmed Paşa²⁰, eyâletlerinde olan zuamâ ve erbâb-ı tîmâr ve kapuları askeri ve İmâdiye hâkiminin süvârî ve piyâde leşkeri ve Ayntâb ve Mar'aş beyleri ve Haleb eyâleti ve kul kethüdâsı on sekiz oda Dergâh-ı âlî yeniçerileriyle ve sipâh²¹ ve silahdar kethüdâları²² iki bin mikdârı²³ terakkilü serden-geçti,

6 Müşârünileyh hazretlerine «TSB» : Müşârünileyhe serdârlık «N».

7 Saâdet-meshûn «T» : şevket makrûnı «N».

8 vârid olup «T» : vârid «N».

9 vezîr-i cellül'l-âsâr şâbika Bağdad vâlisi Ali Paşa hazretlerine «TSB» : vezîr Beyzâde Ali Paşa'ya «N».

10 inâyet olunup «TSB» : inâyet ve ihsân olup «N».

11 ve vezîr-i müşârünileyh hazretlerinin «TSB» : serdâr-ı müşârünileyhin «N».

12 me'an «TSB» : sefere me'ân «N».

13 olup «TSB» : olup ve «N».

14 vezîr-i muhterem «TSB» : vezîr Mısırlı «N».

15 vezîr-i mükerrerem «TSB» : vezîr «N».

16 Aşçı Mustafa Paşa «TSB» : Mustafa Paşa «N».

17 Birecik'e «TSB» : Birecik Sancağı'na «N».

18 el-Hâc Ali Paşa «TSB» : Hacı Ali Paşa «N».

19 Amasya'ya «TSB» : Amasya Sancağı'na «N».

20 Mehmed Paşa «TSB» : Rahtvan Mehmed Paşa «N».

21 Ve Sipah «TS» : ile «N».

22 Kethüdâları «TSB» : Kethüdâları ile «N».

23 mikdârı «TS» : nefer «N».

mirdân-i şecâat-şîâr ve²⁴ beş altı yüz²⁵ cebeciyân ve arabacıyân ve âteş-bâzân, topçuyân²⁶ Dergâh-ı Âlî kethüdalarıyla, kezâlik²⁷ Bağdad'ın yerlü kullarının üçden iki hissesi ve Bâdra ve Bâcılan ve Bayât ve Kürdî beyleri aşiretleri süvarileriyle me'mûr ve cümleye vezîr-i müşârünileyh hazretleri²⁸ serdâr ve sipehsâlâr tâyin olunup Rakka ve Diyarbekir ve Musul'dan zehâyîr ve bazı yerlerden nukûd-ı mirî ile dahî imdâd ve muhâfız-ı Musul Çetrefil-zâde ve zîr-i muhterem Yûsuf Paşa, Bağdad muhâfazasına ve Haleb eyaleti bir seneden mütecâviz Bağdad muhâfazasında olmalarıyla sefer-mânde ve Hille kal'ası muhâfazasına me'mûr oldular.

F a s l. Serdâr-ı ekrem hazretleri²⁹ dahî tedârik-i sefere mübâşeret-birle inşâ'-ı sefâyîn ve cem'-i zehâyîr ve tahn-ı dâkık ve tabh-ı peksimed ve tecdîd-i cebehâne ve ihzâr-ı edavât-ı tophâne ve dört balyemez³⁰ ve dokuz aded kolonborna³¹ ve müteaddid top-ı havan³² ve humbara³³ ve yigirmi dört³⁴ firkate ve her birinde birer darbzen ve beş altı yüz levendât-ı bahrî, me'ân hem-râh olmak üzere tâyin ve levâzım-ı sâire dahi tevfir ü teksîr ve kapusu askerinin tertîb ve ta'dîl ve piyâde ve süvârilere (57^b) lâyık-ı livâ-yı serdârî üzere tekml etdiler. Bû esnâda Amasya'ya³⁵ mutasarrıf Mehmed Paşa³⁶ bundan akdem Bağdad muhafazasına me'mûr iken tekâsül ile Musul'da tevakkuf eylediği Devlet-i Aliyye'ye mün'akis olmağla, fermân-ı kazâ cereyân ile tatar varid olup, ol cürm ile mahnûkan³⁷ müntakîl-i dâr-ı Âhiret ve imâm-ı müşârünileyh³⁸ hazretleri civarında âsûde-i âlem-i râhat oldu.

24 : ve «TSB» : ile «N».

25 beş altı yüz «TSB» : bin mikdarı «N».

26 topçuyân «TSB» : Arabacıyân «NN».

27 Kezâlik «TSB» : ve kezâlik «N».

28 Müşârünileyh hazretleri «TSB» : müşârünileyh «N».

29 serdâr-ı ekrem hazretleri «TSB» : serdâr-ı ekrem «N».

30 dört balyemez «TS» : dört kıt'a balyemez «N».

31 dokuz aded kolonborna «TSB» : dokuz kıt'a kolonborna top «N».

32 müteaddid top-ı havan «TSB» : otuz kıt'a şâhî darbzen ve havan «N».

33 humbara «TSB» : humbaraları «N».

34 yigirmi dört «TSB» : yigirmi dört kıt'a «N».

35 Amasya'ya «TSB» : Amasya Sancığı'na «N».

36 Mehmed Paşa «TSB» : Rahtvân Mehmed Paşa «N».

37 ol cürm ile mahnûkan «TSB» : mahnûkan «N».

38 İmâm-ı müşârünileyh «TSB» : İmâm-ı A'zâm «N».

F a s l. Çün bu emrin husûlü ve bu müşkilin³⁹ halli şevketlü, kudretlü, kerâmetlü, şecâatlü pâdişâh-ı rûy-ı zemin atâllallahu ömrühu ve halledede-hilâfetehu ilâ yevmü'l-dîn hazretlerinin merâm-ı cihân-ârâm ve murâd-ı hayr-encâmları⁴⁰ idi. Sevk-i askere mübaşîrân-ı mukdîm tâyin ve vakt-i hareketlerin tâyin buyurduklarından gayrı, asâkir-i me'mûre-i mezkûreden ma'âda, Bağdad A'râbı'ndan bagy ü inâd ile Ahvâz'a mütehassın Urban'ın teshîrine ve Basra cezairinin mukataaları zabtına ve nehreyn-i Furât ve Dicle ile câri olan sefâyîn-i tüccâr ve sâir erbâb-ı kâra nef'i zahir olduğuna binâen, Birecik iskelesinde yüz yigirmi küçek ü büzürg sefineler⁴¹ müceddeden inşâ⁴² ve dört bin iki yüz mikdârı cüst u çâbük gavta-hor-ı deryâ-ı mehâlik levendât-ı pür-tuvân ve dört yüz yigirmi koğuş tâbir olunur top ve yan saçma demekle erbâb beyrinde meşhûr üç yüz pâre top-ı kal'e-küb ve dört pâre havan topu tecdid⁴³ ve tâyin, kezalik âlât-ı hadîd ve mühimmât-ı cedîd rîsteden cibâle ve hibalden cimale varınca tedârik ve⁴⁴ murad üzre tekmîl ve⁴⁵ sefâyîn-i mezkûreye tahmîl ve san'at-i keştibânide mâhir Mehmed Paşa kapudanlık⁴⁶ ile tebcil olunup, zehâyir-i vâfiye ve alâif-i kâfiye ile Şatt-ı Furat'dan⁴⁷ Bağdad'a⁴⁸ teveccühleri fermân buyuruldu.

F a s l. Bu esnâda Acem sınırında vâki' Kirmânsâh hânından vezîr-i müşârünileyh hazretlerine mektup ile âem vârid olup⁴⁹ Bağ-

39 müşkilin «TSB» : müşkilâtın «N».

40 şevketlü, kudretlü, kerâmetlü, şecâatlü pâdişâh-ı rûy-ı din hazretlerinin merâm-ı cihân-ârâm ve murâd-ı hayr-encâmlarını «TSB» : Pâdişâh-ı kişver-küşâ hazretlerinin hayr-encâmları «N».

41 yüz yigirmi küçek ü büzürg sefineler «TSB» : hurd ü büzürg yüz yigirmi kit'a sefineler «NN».

42 inşâ' «TSB» : inşâ ve âmâde «N».

43 koğuş tabir olunur top ve yan saçma demekle erbâbı beyrinde meşhûr üç yüz pâre top-ı kal'a-küb ve dört pâre havan topu tecdid «TSB» : kit'a koğuş topları ve üç yüz kit'a saçma yan topları ve dört kit'a havan humbarası tecdid «N».

44 tedârik ve «TSB» : tedârik «N».

45 tekmîl ve «TSB» : tekmîl-i «N».

46 Mehmed Paşa kapudanlık «TSB» : Aşçı-zâde Mehmed Paşa kabil-i kapudanlık «N».

47 Şatt-ı Furat'dan «TSB» : Şatt ve Furat'dan «N».

48 Bağdad'a «TSB» : Bağdad-âbâd'a «N».

49 Vezîr-i müşârünileyh hazretlerine mektup ve âdem vârid olup «TSB» : Serdâr-ı müşârünileyhe mektup gelip «N».

dad'ın cânib-i garbisinde üç menzil mesâfe müceddeden imâretkerde-i hulefâ-i Abbâsiye ve harâbkerde havâdis-i dehiyye-i Samerrâ nam belde-i atika, pertev-endâz-ı kerâmet semere-i şecere-i siyâdet ve vilâyet meşâhir-i eimme-i Ehl-i Beyt-i Nebeviye'den İmâ-meyn-i Mükerreremeyn İmâm Alî el-Hâdî ve İmam Hasan el-Askerî hazretleri zarîhlerinin sanduka-i şerifeleri izn-i hümâyûn-i pâdişâhî ile (58^a) teberrüken, şah-ı Acem tarafından tecdîd olunmağın Şâhî Mahmûd Ağa isâline me'mûr olduğun ihbâr itmekle vezîr-i müşârünileyh hazretleri⁵⁰ hâlâ tedârik-i sefer ve azîmet üzere oldukların tahrîr ve inşaallahu teâlâ sefer avdetine dek⁵¹ Kirmânşâh'da tevakkuflarını işâret-birle âdemlerin avdet etdirdiler. Memûr⁵² olan asâkir-i mansûre, evvel be-evvel vürûd ve Bağdad sahrâsında darb-ı kıyâm-ı kıyâm ve müheyyâ-yı sefer-i nusret-encâm üzereler iken, taraf-ı Devlet-i Aliyye'den nedîm-i şeyriyâr-ı kevneyn-gulâm Bilal Ağa⁵³ hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn sammur-ı mûrisû's-sürürü dühte hil'at-i sîm-endâm ve bir kabza şemsîr-i aduvv-temîr murassa' niyâm-ı pâdişâhî ile serdâr-ı ekrem ve vezîr-i müşârünileyh hazretlerine meserret-bahşâ-yı cürûd olmağın, mürettep alây-ı ci-hân-ârâ ile ağa-yı mûmâileyh istikbâl olunup, divân-ı âlide paşay-ı müşârünileyh hazretleri⁵⁴ hil'at-i rengîn-tiraz pirâye-i dûş if-tihâr ve şemsîr-i berk te'sîri taklîd-i miyân-ı iktidâr itmekle hatt-ı hümâyûn-ı lâzîmü'l-ittibâ'ı kemâl-i iclâl ile feth ü kiraat olunup, mefhûm-ı şevket mersûmunda tahkîk-i sefer-birle vezîr-i müşârünileyh hazretlerine te'kid-i umûr-ı serdâri⁵⁵ ve me'mûr olan vüzerâ-yı izâm ve mîr-i mîrân⁵⁶ ve sâir asâkir-i islâm itaatlerinde bulunup, savâb-dîdleri üzere hareket etmek fermân buyurulmağın, ser-cümle sem'-i kabul ile isgâ ve duâ-yı devlet-i pâdişâhî merfû'-ı bârgâh-ı kibriyâ olundu.

50 Vezîr-i müşârünileyh hazretleri «TSB» : serdâr-ı müşârünileyh dahî «N».

51 dek «TSB» : değîn «N».

52 Me'mur «TSB» : ve me'mûr «N».

53 Bilal Ağa «TSB» : Bilal «N».

54 müşârünileyh hazretleri «TSB» : müşârünileyh «N».

55 vezîr-i müşârünileyh hazretlerine te'kid-i umûr-ı serdâri «TSB» : tahkîk-i sefer-birle te'kid-i umûr-ı serdâri «N».

56 mîr-i mîrân «TSB» : mîr-i mîrân-ı kirâm «N».

F a s l. Çün sefer-i mezkûr bu vech üzere dahi tek'îd olundu⁵⁷. Meşveret-i erbâb-ârâ ile Dicle-i Uzmâ'dan râh-ı maksûda tevec-cüh vücûh-ı şettâ ile münâsîp görölmeğın, sene-i mezbure recebû'l-ferdinin ikinci günü bâzâr-ertesesi⁵⁸ kul kethüdâsı Dergâh-ı Âli yeniçerileri dilîrleri, Bağdad'ın⁵⁹ taraf-ı şarkisinde Kara-kapu sahrâsında nüzûle me'mur olmalarıyla, hasbe'l-fermân tâife-i mezkûre mükemmel silâh ve mürettep alay ve yevm-i merkûm⁶⁰ mahall-i mezkûrede nasb-ı hıyâm-ı kıyâm etdiler⁶¹. Şumâr-ı rûz, mâh-ı mezbûrun yedisiyle firûz oldukda, serdâr-ı alıyyü'l-vakar hazretleri⁶² dahi, şîr-dilân-ı ağayân-ı birûn ve şevahin-i enderûn ve feresân-ı levend ü piyâdegân-ı dil-pesend ve nîze-güzerân ve silahdar meyânında eşheb-i sabâ-reftâra sūvâr (58^b) ve kemâl-i temkîn ü vakar ile dosta mûnîs, düşmana müdhîş alây-ı meymenet pîrâye nümâ-yiş vererek, Bâb-ı Sefid'den güzâriş birle mahall-i merkumde⁶³ ârâste olan otağ-ı cevzâ-nitâka şeref-bahşâ-yı nüzûl oldular. Ba'dehu⁶⁴ Diyarbekir vâlisi Mehmed Paşa⁶⁵ asâkir-i encüm-şumâr ve ümerây-i Ekrâd ve zuamâ ve erbâb-ı timâr ve iki pare top-ı ejder-kirdâr ve alây-ı kûh-karâr ile vürûd, ba'dehu Şehrîzur'a mutasarrıf vezîr-i muhterem Yûsuf Paşa⁶⁶ ve mîr-i mîran-ı Sıvas Mustafa Paşa⁶⁷ ve mîr-i mîran-ı Karaman Eyyub Paşa ve Birecik'e⁶⁸ mutasarrıf el-Hac Ali Paşa⁶⁹ ve sâir ümerâ ve zuamâ yegân yegân, dilâverân-ı dilîr⁷⁰ ve merdân-ı düşmengîr ile mûteâkıben vârid ve her biri alâyın cil-

57 Çün sefer-i mezkûr bu vech üzere dahi tek'îd olundu «TSB» : bu cümle eksik «N».

58 ikinci gündü pazar-ertesesi «TSB» : ikinci düğenbîh günü «N».

59 yeniçerileri dilîrleri Bağdad'ın «TSB» : yeniçerileri Bağdad-âbâd'ın «N».

60 ilâ yevm-i merkum «TSB» : ile «N».

61 etdiler «TSB» : eylediler «N».

62 şumâr-ı rûz mâh-ı mezbûrun yedisiyle firûz oldukda serdâr-ı alıyyü'l-vakâr hazretleri «TSB» : ve mâh-ı mezbûrun yedinci düğenbîh günü serdâr-ı âli-vakar «N».

63 mahall-i merkumda «TSB» : mevzi-i merkumda «N».

64 Ba'dehu «TSB» : derakab «N».

65 Mehmed Paşa «TSB» : Vezîr Mısırlı Mehmed Paşa «N».

66 Şehrîzur'a mutasarrıf vezîr-i muhterem Yûsuf Paşa «TSB» : Şehrîzur vâlisi vezîr-i dilîr Topal Yusuf Paşa «N».

67 Mustafa Paşa «TSB» : Aşçı Mustafa Paşa «N».

68 Birecik'e «TSB» : Birecik Sancağ'ına «N».

69 el-Hâc Ali Paşa «TSB» : Ali «N».

70 Dilâverân-ı dilîr «TSB» : dilâverân «N».

veger-i meydân-ı celâlet edüp ma'rûz-ı nazar-ı serdârî etdikçe, vü- zera-yı izâm musafaha-i keff-i kifâyet ve sâyirleri temennâ-yı dest- bûsî ile merâsim-i âdâbı riâyet edüp taraf-ı serdârîden birer sam- mûr libas⁷¹ ile ikrâm ve hil'at-i fâhire ile ihtirâm ve emâkin-i mu'ay- yeneye tamam tebcil ile tenzil olundular.

Evâhır-i mâh-ı mezbûrda hân-ı ni'met-i ezeliye her tarafta⁷² keşide ve bârân-ı rahmet-i Lemyezeliye her cânibe reside olup, nüzûl-ı katarât-ı muattarât keşretiyle, eğerçi ordu halkı haylı zah- met keşide oldular. Lâkin erbâb-ı ziraate ebvâb-i hayr küşâde ve sermâye-i kişt-kâr âmâde olduğundan gayrı, tarîk-i erbâb-ı sefer rebi-'î bedî ile ma'mûr ve tahfif-i teklîf-i alif ile herkes mesrûr oldu. Bu esnâda hikmet-i ilâhiyye serdâr-ı ekrem bir mikdâr mün- harifü'l-mizâc ve perhiz-i hareket ve ihtirâza muhtâç olmağın on beş gün mikdârı⁷³ râh-ı maksûda azîmet umûru tâ'til buldu.

Bu⁷⁴ evânda tekrar Kirmânşâh hanından mektup vârid ve ta- raf-ı şahîden vezir-i müşârünileyh hazretlerine⁷⁵ husûs-ı mârûz'z- zikr için olan rakam-ı şâhî ve izin bâbında Devlet-i Alîyye'den yedlerine verilen fermân-ı pâdişâhî cebedâr-ı mezbur ve hân-ı mezkûr âdemleriyle vârid ve hân-ı merkûmun mektubunda «âğa-yı mezbûr nedîm-i şâhî olup, tevakkuf mümkün olmadığından gayrı, cemm-i gafîr-i züvvâr hem-râhları olmağla, sefer avdetinde dek⁷⁶ te'hîr kabîl olmamağla ol tarafa revâne olmuşlardır» deyü i'lâm etmekle, hazret-i vezir-i müşârünileyh⁷⁷ dahî ber-mûcib-i fermân-ı hümâyûn emn-i tarîkleriçün bir mütedeyyin ağaların tâ'yîn et- mekle, varup mâ-yahtâçlarına⁷⁸ (59^a) imdâd⁷⁹ ve sanduka ve Bâb-ı müstetâb, mahâlline vaz' u tahkîm olundu. Husûs-ı mezkûrun tâf- sîli bu vech üzeredir ki⁸⁰, Basra A'râbı'ndan, Müntefik şeyhi Mâ-

71 sammûr libas «TSB» : sammûr kûrk libâs «N».

72 tarafta «TSB» : taraftan «N»?

73 mikdârı «TSB» : kadar «N».

74 Bu «TSB» : ve bu «N».

75 vezir-i müşârünileyh hazretlerine «TSB» : serdâr-ı müşârünileyhe «N».

76 dek «TSB» : değın «N».

77 Hazret-i vezir-i müşârünileyh «TSB» : serdâr «N».

78 tayîn etmekle varup mâ-yahtâçlarına «TSB» : tayîn ve mâ-yahtâçla- rına «N».

79 imdâd «TSB» : imdâd ve îânet «N».

80 bu vech üzeredir ki «TSB» : bu ki mukaddemâ «N».

ni'-i⁸¹ mârû'z-zikr vilâyet-i mezkûreyi istilâ etdikde, Huveyze hanı Ferecullah Han ile mâbeynlerinde adâvet zuhur etmeğın⁸², sehil hareket ile hân-ı merkûm, mezbûru⁸³ ihrac ve vilâyet-i mezkûreyi zabt⁸⁴ ve taraf-ı şâhiye i'lâm edince, taraf-ı şâhi husûs-ı mezkûrede üç dört ay müteemmil ve mütefekkir olup, âhir riâyet-i sülh-i kadîmden gayrı çâre ve savâb-dîdleri olmamağla, te'kid-i râbita-i hulûs ile nâme tahrîr ve mefâtihi vilâyet-i mezkûreyi⁸⁵ tulâ-yı kâmilü l-a'yârdan masnû ve havânîn-i mu'teberelerinden Ebû'l-Ma'sûm Han ile pâye-i serîr-i a'lâya⁸⁶ arz etdiklerinde, hân-ı merkûm varup edâ-yı hizmet-i sefâret ve çihre-sâ-yı serîr-i a'lâ-yı hilafet oldukda İmâmeyn-i müşârünileyhânın sandukaları, teberrüken taraf-ı şâhidin tecdid olunmak bâbında inâyet recâ etmeğın, recâları pezirây-ı⁸⁷ tab'-ı hümâyûn vâki' olup izn-i hümâyûn sâdir⁸⁸, ol bâbda Bağdad vâlileri imdâd ü iânetlerinde bulunup, kimesne⁸⁹ mâni' vü müzâhim olmamak için fermân-ı âli ihsân buyurulmağın icrâsına⁹⁰ müsareat olundu.

F a s l. Ezin cânib-i Şatt-ı Furat'dan⁹¹ me'mûr olan donanma-yı hümâyûn mâh-ı şâbânu'l-muazzamın dördünde⁹² Bağdad'a tâbi⁹³ Ana kilâ'ından Cabba kal'asına vusûlu haberi vârid olup, muhâfiz-ı Basra vezîr-i celflü'l-kadr Ali Paşa, defterdâr-ı cedid Mustafa Efendi⁹⁴, sefâyîn-i donanma-yı hümâyûn ile me'mûr olmağın, mek-

81 Mâni' «TSB» : Mâni nâm şaki «N».

82 zuhûr etmeğın «TSB» : zuhûr «N».

83 mezbûru «TSB» : mezkuru «N».

84 zabt «TSB» : zabt u rabt «N».

85 Mefâtihi vilâyet-i mezkûreyi «TSB» : Mefâtihi vilâyet-i mezkûre yerine kırk beş kırat bir elmas pâreyi «N».

86 pâye-i serîr-i a'lâya «TSB» : pâye-i serîr-i a'lâ-yı saâdet-masireye «N».

87 recâları pezîra-yı «TSB» : müsâade-yi pezirâyı «N».

88 vâki olup izn-i hümâyûn sâdir «TSB» : sâdir ve ol bâbda «N».

89 kimesne «TSE» : bir kimesne «N».

90 icrâsına «TSE» : her vechile icrâsına «N».

91 Ezin cânib-i Şatt-ı Furat'dan «TSB» : ve Şatt-ı Furat'dan «N».

92 mâh-ı şâbânu'l-muazzamın dördünde «TSB» : sefineleri dahi şâbânın dördünde «N».

93 Bağdad'a tâbi «TSB» : Bağdad-ı behîst-âbâd'a tâbi «N».

94 vezîr-i celflü'l-kadr Ali Paşa defterdar-ı cedid Mustafa Efendi «TSB» : Vezir Bey-zade Ali Paşa ve Bağdad defterdar-ı cedid Üskübi Ali Paşa «N».

tûb-ı serdârî tahrîr ve Bağdad'a isrâ ile da'vet olunmalarıyla gelüp asâkir-i mansureye mülhak oldular⁹⁵.

F a s l. Vezîr-i müşârinileyh hazretleri⁹⁶, tashîh-i mizâç edüp⁹⁷ gerü orduya baht-ı mes'ûd ile vurûd etdikde, Şehrizûr vâlisi vezîr-i muhterem Yûsuf Paşa⁹⁸ ve Sivas'a mutasarrıf Mustafa Paşa⁹⁹ tâliya-yı asker-i nusret-eser ve Karaman vâlisi Eyyup Paşa âhir-i kavm¹⁰⁰ olmak üzere tayîn ve ilbâs-ı hila' ile her biri¹⁰¹ tebcil olunup, kul kethüdâsı dahi Dergâh-ı Âlî ocağıyla¹⁰² me'an vezîr-i müşârinileyhe hem-râh¹⁰³ olmaları fermân buyuruldu. Bu eyyâmda, yâni mâh-ı şâbânu'l-muazzamanın¹⁰⁴ sekizinci günü, donanma-yı hümâyûn sefîneleri Bağdad'a altı yedi saat mesafe Rıdvâniye iskelesine lenger-endâz-ı vusûl oldukları¹⁰⁵ haberi vârid olmağın¹⁰⁶, tedbiri babında vüzerâ-yı izâm (59^b) ve sâir kârdânân-ı asker-i islâm huzûr-ı âsâfide¹⁰⁷ halka-bend-i meşveret olduklarında ashâb-ı vükûfun i'lâmı üzere, bu günlerde Şatt-ı Furat gayet killet üzere olup mürûr u uburu¹⁰⁸ mümkün olmamağla, donanma-yı hümâyûn varup Hille kal'ası iskelesinde lenger-endâz-ı ikamet olup ol tarafın¹⁰⁹ muhâfazasına me'mûr olmaları enseb¹¹⁰ görülmele, Kapudan Mehmed Paşa'ya mektûp tahrîr ve Bağdad'a da'vet olundu.

95 asâkir-i mansûreye mülhak oldular «TSB»: asâkir-i ehl-i islâma mülhak, me'an asâkir-i mansûre oldular «N».

96 vezîr-i müşârinileyh hazretleri «TSB»: serdâr dahi «N».

97 edüp «TSB»: eyleyüp «N».

98 vezîr-i muhterem Yûsuf Paşa «TSB»: Vevir Topal Yusuf Paşa «N».

99 ve Sivas'a mutasarrıf Mustafa Paşa «TSB»: ile Sivas valisi Açı Mustafa Paşa «N».

100 âhir-i kavm «TSB»: âhir-i kavm ya'ni ki dümdâh «N».

101 ve ilbâs-ı hila' ile tebcil olunup her biri «TSB»: ve gal ve ilbâs ve her birine hila'-ı fâhire ile tebcil «N».

102 ocağıyla «TSB»: Yeniçeri ocağıyla «N».

103 vezîr-i müşârinileyh hemrâh «TSB»: irsal olunmaları «N».

104 Bu eyyâmda, yâni mâh-ı şâbânu'l-muazzamın «TSB»: ve mâh-ı mezkûrun «N».

105 lenger-endâz-ı vusûl oldukları «TSB»: vusûlleri «N».

106 vârid olmağın «TSB»: gelmeğın «N».

107 asker-i islâm huzûr-ı âsâfide «TSB»: asâkir-i ehl-i islâm huzûr-ı serdârîde «N».

108 ubûru «TSB»: ubûru vechile «N».

109 tarafın «TSB»: tarafların «N».

110 ehseb «TSB»: enseb ve evlâ «N».

F a s l. Serdâr-ı âlî-vakar hazretleri¹¹¹ tedârik-i seferiyyeyi tek-mîl ve cebehâne ve zahîre¹¹² mâkulesin sefâyine¹¹³ tahmîl ve me'mûr olan asâkir-i mansûrenin mâ-yahtaçlarına imdâd ü îânet ile cümleye isti'dâd-ı tahsîl ettirince, üç dört yüz¹¹⁴ pâre sefâyîn ve kelekler bahren ve deryâ-i asker berren hareket ve sene-i mezkûre şâbânının on dokuzuncu rûz-ı sebtde Karakapu sahrâsından mevkib-i serdâr-ı ekrem sevâd-ı a'zâm-ı asâkir-i nusret-tev'em¹¹⁵ ile mütevekkilen alellâh ref'-i a'lâm¹¹⁶ ve mürettep âlây-ı cihân-âra ile tahrik-i akdâm edüp, üç saat mesâfe Diyale şattı üzerinde¹¹⁷ nasb olunan cisrden ubûr¹¹⁸ ve karşı yakasında câ-becâ nüzûl olunup, kusûr ve kusûr-ı asker-i mansûra tek-mîl ü tetmim için mahall-i mezkûrda dört gün meks ü ikamet olundu. Bu eyyâmda Kapudan Mehmed Paşa, üç dört¹¹⁹ nefer kapudan¹²⁰ gelüp ilbâs-ı hil'at ile¹²¹ tebcil ve varup Hille kal'ası muhafazasında olmaları tenbîh olundu¹²².

Bu esnâda merkûm cebedâr-ı şâhî¹²³, Hazreteyn-i İmâmeyn-i Mûkerremeyn radiyallahu anhuma tarafında olan hizmetlerin edâ ile¹²⁴ Bağdad'a gelmeğîn ikrâm-ı zayf-ı şî'âr-ı kirâm olmağîn vezîr-i müşârûnileyh hazretleri¹²⁵ tertîb-i ziyafet ve merkûmu kendüsiyle olan ekâbir-i A'câm'ı da'vet etdükde, merkûm izhâr-ı temâruz ile tevakkuf edüp, sâirleri kethüdasiyle gelüp vezîr-i mü-

111 hazretleri «TSE» : dahî «N».

112 zahîre «TSE» : edavat-ı zahîre «N».

113 sefâyine «TSB» : sefâyinlerine «N».

114 tahsîl ettirince üç dört yüz «TSE» : tahsîl, dört yüz «N».

115 rûz-ı sebtde Karakapu sahrâsından mevkib-i serdâr-ı ekrem sevâd-ı a'zâm asâkir-i tev'em «TSB» : şenbih günü Karaköy kapu sahrâsından serdâr-ı a'zâm asâkir-i nusret tev'em «N».

116 ref'-i a'lâm «TSE» : ve müsta'inen billâh ref'-i a'lâm «N».

117 üzerinde «TSB» : üzere «N».

118 ubûr «TSB» : mürûr ve ubûr «N».

119 üç dört «TSE» : dahî dört «N».

120 kapudan «TSB» : galite kapudanları ile «N».

121 ilbâs-ı hil'at ile «TSE» : huzûr-ı serdârde ilbâs-ı hil'at-birle «N».

122 tenbîh olundu «TSE» : tenbîh ve te'kid eyledi «N».

123 Bu esnada merhûm cebedâr-ı şâhî «TSB» : Bu mahalde cebedâr-ı şâheyn «N».

124 ile «TSB» : ve «N».

125 vezîr-i müşârûnileyh hazretleri «TSE» : serdâr-ı zî-şân «N».

şârünileyh hazretlerine mülâkî olduklarında, taraf-ı âsâfiden¹²⁶ nevâziş-i hatırlarıyla tekayyüd olunup, edâ-yı merâsim-i ziyâfet ile¹²⁷ gerü avdet olundular. Taraf-ı şâhiden vezir-i müşârünileyh hazretlerine olan rakam-ı şâhînin¹²⁸ cevâbı tahrir ve merkûma¹²⁹ teslim ve lâzım gelen umurlarına imdâd ü inânet olunmak bâbında, Bağdad muhâfazasında (60^a) olan vezir-i muhterem Yûsuf Paşa hazretlerine¹³⁰ ve mütesellim Hüseyn Ağa'ya sipâriş olundu.

Bu esnâda¹³¹ muhâsib-i şehriyâr-ı gerdûn-vakar Bilal Ağa dahî, ikrâm-ı tam ile muhassalül'-merâm avdet ve râh-ı maksûda azîmet ettirildi¹³².

Mâh-ı mezbûrun¹³³ yigirmi dördüncü günü rûz-ı firûz-ı penşenbih mahall-i mezkûrdan¹³⁴ rihlet üç saat mesâfe Ashâb-ı Güzin'den Hazret-i Selmân-ı Fârisî¹³⁵ radiyallahu anh merkad-i envarları kurbünde darb-ı hıyâm ve ehi-i sefer ziyâret ile kâmrân-ı merâm oldular. Hazret-i müşârünileyh merkad-ı envarları olan mahall, mülûk-ı A'câm-ı sâlifenin pâ-yı tahtları ve Medâyin ile benâm olan şehir¹³⁶ yeridir. Şâpûr-ı zevi'l-ektâf teşyid ü tarsin etdüğü eyvân-ı âli-bünyân-ki¹³⁷ tâk-ı Kisrâ ile meşhûr-ı âfâkdir.

Bunda ve merkâd-ı envâr kurbünde hâlâ ber-câdır. Andan¹³⁸ dahî ref'-i livâ-yı nusret-iltivâ ile, beş sâat mesâfe kidvetü'ül-mu-

126 vezir-i müşârünileyh hazretlerine mülâkî olduklarında taraf-ı âsâfiden «TSB» : mülâkî ve taraf-ı serdârden «N».

127 ile «TSB» : ve «N».

128 taraf-ı şâhiden vezir-i müşârünileyh hazretlerine olan rakam-ı şâhînin «TSB» : ve taraf-ı şâhiden serdâr-ı zi-şâna olan mektubun «N».

129 tahrir ve merkûma «TSB» : yazılıp «N».

130 vezir-i muhterem Yûsuf Paşa hazretlerine «TSB» : Çetrefil-oğlu vezir Yûsuf Paşa'ya «N».

131 Bu esnâda «TSB» : ve «N».

132 avdet ve râh-ı maksûda azîmet edildi «TSB» : bu menzilden avdet ve âsitâne-i saâdete azîmet ettirildi «N».

133 mâh-ı mezbûrun «TSB» : ve mâh-ı mezkûrun «TSB» :

134 günü rûz-ı firûz penşenbih mahall-i mezkûrdan «TSB» : penşenbih günü menzil-i mezkûrdan «N».

135 Hazret-i Selmân-ı Fârisî Radiyallahu anh «TSB» : Selmân-ı Fârisî Radiyallahu anh «N».

136 ziyâret ile ... şehir «TSB» : Ziyâret-i benâm olan şehri azim «N».

137 bünyân ki «TSB» : bünyân «N».

138 andan «TSB» : ve andan «N».

hakkikîn eş-Şeyh Tâcü'l-Ârifin kuddise sırruhu şerîası madrib-i hıyâm-ı cünd-i nusret merfûd oldu. Bu menzilde mîr-i muhterem Çatre-zâde iki cenâh tarâh şikâriyla reşk-âver-i hemkâr oldu¹³⁹. Yârındası azîz-i müşârünileyhe Fâtiha-hân olarak merdân-ı sefer kubbe-i şerîfe üzerinden güzer ve beş saat mesâfe Ebû Baytîn nâm menzil, orduya mustakarr oldu. Bu¹⁴⁰ menzilde muhâfız-ı Basra ve-zîr-i şecaat-şîâr Ali Paşa hazretleri¹⁴¹, bir re's âhû şikâr edüp taraf-ı serdâriye¹⁴² ihdâ etdi¹⁴³. Bu gûyâ miftâh olup, bundan sonra şikâr-ı zafer mübâh oldu. Bunda¹⁴⁴ çayır ve çemen ibtidâ etmekle esbab-ı işret müheyyâ lutf-ı havâ, ayş-hene, sehl tarîk münâsib refik ile herkes hoş-gâm olmağa yüz tuttu. Ferdâ¹⁴⁵ sekiz sâat mesâfe ile kat'-ı râh ve Dubunî menzili asker-i encüm-şumâra hayme-gâh oldu. Sefâyîn-i cebehâne ve merâkîb-i zahîre orduya vusul¹⁴⁶ için bir gün ikamet¹⁴⁷ olunup, tamamiyle kenâr-ı orduya lenger-endâz-ı vusul oimalarıyla, ferdâ yevm-i selâs mahall-i merkûmdan¹⁴⁸ rihlet dört buçuk saat seyr ile Abu'l-Gizlân nâm mekân, asker-i nusret-penâha câygâh oldukda, ol tarafa karîb Benî Lam A'râbî'nin şeyhi olundu. Hikmet-i ilâhî¹⁴⁹ bu gice âfâk-ı garbîde¹⁵⁰ hicâb-ı sehâb olup bu menzilde Çatre-zâde mîr-i muhterem bir re's pars şikâr ile ashâb-ı sayda bir kayd dahi oldu.

Yevmü'l-erbi'â¹⁴⁹ mahall-i merkûmdan¹⁵⁰ ref'-i elviye-i azîmet ve rehbet-bahşâ-yı kûh u sahrâ olarak Bûvayr nâm menzile nüzûl

139 bu menzilde ... hemkâr oldu «TSB» : bu cümle eksik «N».

140 Bu «TSB» : ve bu «N».

141 şecâat-şîâr Ali Paşa hazretleri «TSB» : Beyzâde Ali Paşa «N».

142 taraf-ı serdâriye «TSB» : huzûr-ı serdâriye «N».

143 etdi «TSB» : bu «N».

144 miftâh olup bundan sonra şikâra mübâh oldu. Bunda «TSB» : miftâh-ı Basra oldu. Bu menzilde «N».

145 ferdâ «TSB» : ertesi gün «N».

146 vusûl «TSB» : vusûlü «N».

147 ikamet «TSB» : meks-i ikamet «N».

148 vusûl oimalarıyla ferdâ yevm-i selâs mahall-i merkûmdan «TSB» : vusûl ve ertesi gün yevmü's-selâsedir. Andan dahi «N».

149 olup bu menzilde Çatre-zâde mîr-i muhterem bir re's pars şikâr ile ashâb-ı sayda bir kayd oldu. Yevmü'l-erbi'â «TSB» : oldu ve ertesi çihârşenbîn dahi «N».

150 Merkûmdan «TSB» : merkûmdan dahi «N».

olundu. Hikmet-i ilâhî¹⁵¹ bu gice âfâk-ı garbîde¹⁵² hicâb-ı sehâb olup ihtimâl gurre-i ramazanü'l-mübârek¹⁵³ olmağın, yevm-i mezkûre¹⁵⁴ serdâr-ı ekrem ve bâzı müslimân-ı mübârek-kadem, niyyet-i savm ile mümtâz oldular. Ertesi beş saât¹⁵⁵ hareket ile Sadr-ı (60^b) Ammâre madrîb-i hıyâm-ı gerdûn-kıyâm oldu.

Sıfat-ı Şatt-ı merkum : Der in-câ mahall-i mezkûrda Dicle-i uzma iki şakk olup biri taraf-ı şark-ı şimâle mâil ve biri taraf-ı cenûb-ı şarka karîb câri' olur. Ammâ taraf-ı şark-ı şimâle mâil câri olan şattın sadrında, kadimü'l-eyyâmdan bin iki yüz senesine gelince bir kal'a-i metin ve hazîne-i âmireden râtibe-i mu'ayyene ile dizdâr ve müstahfız olup, kal'a-i Sadr-ı Ammâre nâmiyle benâm ve şatt-ı mezkûr Şatt-ı Ammâre ile meşhûr-ı enâmdır. Ancak sen-i mezkûreden beri istilâ-yı Urbân ile kal'a-i mezkûre harâb ve müstahfızları perişân olmuştur. Şatt-ı mezkûr vararak¹⁵⁶, Basra'ya tâbi' Zekiyye¹⁵⁷ kal'asına mürûr etmekle, Şatt-ı Zekiyye¹⁵⁸ ile dahi tesmiye olunur. Ol dahi nice sular ilhakıyla nehr-i vahid olup, Kurna kal'asında cezâir-ı Şatt ile karışup bir oldukdan sonra Basra tarafına nüzûl ve Şattu'l-Arab ile tesmiye olunur. Cezâir Şattı ile Zekiyye¹⁵⁹ Şattı cem' ü mülâki olduğu zaviyede, Kurna kal'ası vâki' olmağın, ol takrîb ile Kurna ile benâm oldu. Ammâ cenuba mâil şarka câri olan kıt'a, Bağdad'a¹⁶⁰ tâbi' Cevaz nahiyesi ehvârında müteferrik ve gerü bir araya gelüp, Basra'ya tâbi Mansuriyye¹⁶¹ ve Remle kal'alarının önünde Nehr-i Furat ile karışup şatt-ı vahid olmağla bundan sonra Şatt-ı Cezâ'ir ile tesmiye olunur.

F a s l. Şark-ı¹⁶² şimâle mâil câri olan Şatt-ı Ammâre ile râh-neverd-i azîmet olmak ashâb-ı ârânın savâb-dîdleri ile enseb olmağın,

151 hikmet-i ilâhî «TSB» : hikmet-i Hüdâvendigâr «N».

152 âfâk-ı garbîde «TSB» : ufk-ı garbda «N».

153 Ramazanü'l-mübârek «TSB» : Ramazan-ı şerif «N».

154 mezkûre «TSB» : meşhûrda «N».

155 beş saât «TSB» : beş saât mikdarı «N».

156 vararak «TSB» : giderek «N».

157 Zekiyye «TSB» : Lerzekiyye «N».

158 Zekiyye «TSB» : Lerzekiyye «N».

159 Zekiyye «TSB» : Lerzekiyye «N».

160 kıt'a Bağdad'a «TSB» : kal'a Bağdad-âbâda «N».

161 Mansuriyye «TSB» : Mansûra «N».

162 şark-ı «TSB» : ve şarkı «N».

ol şatt ile râhî olunmağa karar verilüp, sefâyîn vüsûlü için mahall-i merkûmda birgün ikamet¹⁶³ olundu. Bu menzilde ehviye-i şedide ve emtâr-ı adide olup, ammâ eltâf-ı hafiyeye-i ilâhiyye bundadır ki, ikamet olundukça gaym u yağmur, râhî oldukça¹⁶⁴ inkişâf-ı havâ olup, tarîk sehîlü'l-mürûr olurdu. Andan dahi rihlet ve arâzi-i Arab-ı bî-inâ ve ta'ab fersûde-i senâbikü'l-hayl olarak beş sâat zamanda¹⁶⁵, Felâhiyye nâm mekâna nüzûl olundu¹⁶⁶. Menzil-i mezkûrda¹⁶⁷, tervih-i devâbb-ı eskâl ve istirâhat-i ricâl için bunda dahî birgün meks¹⁶⁸ olunup, menzil-i merkûmda¹⁶⁹ Cevaz ehvârına mütehasin ü müstevli Benî Umayr beyi Abbâs'dan muhâfız-ı Basra vezîr-i sûtûde-tedbîr Ali Paşa hazretlerine¹⁷⁰ (61^a) mektup vârid olup, niyazmend-i hatt-ı emân olunmağın vezîr-i müşârünileyh hazretlerinin¹⁷¹ vesâtetiyile taraf-ı serdârîden meşayihe terğib ü terhibe şâmil mektup tahrir ü irsâl olundu. Menzil-i mezbûrdan dahî ferr ü kerr-i tamm ile heybet-resân-ı kulûb-ı a'dâ-i li'âm olarak, asâkir-i islâm¹⁷² tahriki mehmîz-i hûn-riz edüp, altı sâat mesâfe ile Ruceylaviyye nam menzile nüzûl olundu. Bu menzilde Lûristan dağlarından nâzil olan miyâh ile âb u gil mahlût olup, sa'bû'l-mürûr olduğundan gayri¹⁷³, ictimâ'-ı miyâh ile bir nehr-i cârî olmağın serdâr-ı ekrem hazretleri ve muhâfız-ı Şehrizûr vezîr-i muhterem¹⁷⁴ Yûsuf Paşa ihtimamıyla¹⁷⁵, yine ol gün nasb-ı kantara-i bî-fütûr¹⁷⁶ olunup, asker-i encüm¹⁷⁷ şümâr beyne's-selâteyn ubûr

163 ikamet «TSB» : meks ü ikamet «N».

164 râhî oldukça «TSB» : ve râhî olundukça «N».

165 zamanda «TSB» mîkdârı zamanda «N».

166 olundu «TSB» : kıldndı «N».

167 mezkûrda «TSB» : mezbûrda «N».

168 meks «TSB» : meks ü ikamet «N».

169 merkûmda «TSB» : mezkûrda «N».

170 sûtûde-tedbîr Ali Paşa hazretlerine «TSB» : Beyzâde Ali Paşa'ya «N».

171 vezîr-i müşârünileyh hazretlerinin «TSB» : paşa-yı müşârünileyhamın «N».

172 asâkir-i islâm «TSB» : asâkir-i ehl-i islâm «N».

173 bu menzilde Lûristan dağlarından nâzil olan miyâh ile âb u gil mahlût olup sa'bû'l-mürûr olduğundan gayri «TSB» : Lûristan dağlarından gayri «N».

174 hazretleri ve muhâfız-ı Şehrizûr vezîr-i muhterem «TSB» : ve Şehrizûr vâlisi vezîr Topal «N».

175 ihtimamıyla «TSB» : ihtimamları ile «N».

176 bi-fütûr «TSB» : fütûr «N».

177 asker-i encüm «TSB» : asker-i encümen «N».

ile karşı yakasında nüzûl olundu. Yevmü'l-selâsâ sâbi'-i ramazanü'l-mübârek, râbi'-i şubat¹⁷⁸ câri nehr-i serîü'l-cereyân tekayyüd-i serdârî ile köprü nasb olunup, mürûr-ı¹⁷⁹ asâkir-i nusret-destgâh ile, altı sâat mesâfe el-Kebîr nâm menzîl-i mu'ayyene leşker-i encüm-iştibâh¹⁸⁰ oldu. Bundan dahi hem-ina-ı ikbâl ile ebtâl-i ricâl mânend-i a'dâd-ı rimâl, münteşir-i bevâdî vü cibâl olarak altı sâat seyr ile Şureyf nâm menzîl madrib-i huyâm-ı gerdün-kıyâm oldu. Bunda mîrlivâ-yı Vâsıt Haydar¹⁸¹ gelüp, taraf-ı serdâriden teşrif-i âbâ ile serfirâz oldu¹⁸².

Mahall-i mezkûrdan bedraka-i tevfiik ile kat'-ı tarik olunup, altı sâat mesâfe Hantur nam menzile¹⁸³ nüzûl olundu. Bu menzilde sâbika Huveyze hanı Ferecullah Han birader-zâdesi es-Seyyid¹⁸⁴ Yûsuf, Benî Lâm şeyhi Abdü's-Şâh vesâtetiyle muhrîz-i şeref-i mülâkat-ı serdârî olup, mâfi'z-zamîri istihbâr ile istintâk olundukda, hâlâ hân-ı mezkûr, Huveyze'den ma'zûl ve taraf-ı şâhîden rû-gerdân u meîül olup, sâye-i mâyet-i pâdişâhiye ilticâ-birle, Basra arâzisinde mesken ü me'vâ etmişdi¹⁸⁵. Taraf-ı âsâfiden¹⁸⁶ mezbûra : «itminân-ı hâtır olur istimâlet-nâme recâ ederim» deyü niyâzmend-i merhamet olmağın, recâsı hayyîz-i kabûlde vâki' olup, hâhişi üzere mektup tahrîr ve mezbûr ile irsâl ü tasdîr olundu.

Mukaddemâ¹⁸⁷ Basra tarafında alem-efrâz-ı fitne vü fesad olan Şeyh Mâni'den bu¹⁸⁸ menzilde, cenâb-ı hazret-i serdârî¹⁸⁹ ve muhâfız-ı Basra hazretlerine¹⁹⁰ (61^b) mektuplar vârid ve hareket-i kadimesinden tevbe¹⁹¹ vü istiğfâr ve ba'de'l-yevm sâk-ı itâat ve

178 Yevmü's-selâsâ sâbi'-i ramazanü'l-mübârek râbi'-i şubat «TSB» : ve mâh-ı ramazan-ı şerifin yedinci günü ki, şubatın dahi dördü idi «N».

179 olunup mürûr «TSB» : olup mürûr ve ubûr «N».

180 iştibâh «TSB» : sipâh «N».

181 Haydar «TSB» : Haydar Bey «N».

182 oldu «TSB» : kılındı «N».

183 menzile «TSB» : menziline «N».

184 eş-Seyyid «TSB» : Seyyid «N».

185 etmişdi «TSB» : etmişdir «N».

186 âsâfiden «TSB» : serdâriden «N».

187 mukaddemâ «TSB» : ve mukaddemâ «N».

188 bu «TSB» : dahi bu «N».

189 Hazret-i serdârî «TSB» : serdâr-ı vefâda «N».

190 hazretlerine «TSB» : vezîr Beyzade Ali Paşa'ya «N».

191 tevbe «TSB» : tevbe-i nasûh «N».

pây-ı hizmetde istikrâr etmek üzere arz-ı hulûs itmeğin, «şurût¹⁹² u uhûdunda sâbit¹⁹³ olursa der-emân ola» deyü mektub tahrir ü irsâl olundu. Bu menzilde mîr-i Şatt-ı Dicle tebdîl ve ilbâs-ı abâ ile mîr-i cedîd tebcîl olundu¹⁹⁴.

Mahall-i merkûmdan dahi rihlet ve kemâl-i iclâl ü salâbet ile¹⁹⁵, beş buçuk sâat mesâfe Basra'ya tâbi' Mekşef nâm menzile nüzûl olunup¹⁹⁶ menâzil-i mezbûrenin her birinde dûr-a-dûrdan A'râb-ı vahşet-me'ab debdebe-i cunûd-ı nusret-meshûdu müşâhede etdikçe ru'b-ı şedîd ile sahârî vü ehvâra remîde olup¹⁹⁷ eserleri nâ-bedîd olur idi. Mahall-i merkumdan dahi nehzat ve tahrik-i tuğ-ı pür fûruğ-ı ikbâl ve tasvît-i nây-ı heybet-nevay-ı iclâl ile, sekiz sâat mesâfe Garîbe nam menzile rehbet-bahşâ-yı nüzûl olundu¹⁹⁸. Mahall-i mezkûr Kurna kal'ası cezîresine ubûra münâsîp ma'ber olmağla, ol gün ol gece hazret-i serdâr-ı¹⁹⁹ gayret-iştihâra, terk-i hâb-ı râhat u karâr ve sefâyîn-i adîde ile tahkîm-i cisre bezli-ı iktidâr edüp, ferdâ yevmü's-selâse râbî-i aşer-i Ramazanü'l-mübârek hâdî aşer-i şubat²⁰⁰, ibtidâ Şehrîzûr vâlisi vezîr-i muhterem²⁰¹ Yûsuf Paşa, kapusu ve eyâleti askerî ile mürûr²⁰², ba'dehu Kul Kethüdâsı, Dergâh-ı Ali yeniçerileri ile ubûr edince, zulmet-i leyl, neşr-i zeyl itmeğin tevakkûf olunup, ertesi gün hazret-i serdâr-ı âlî vakar²⁰³ ve sâir vüzerây-ı Rüstem-şî'âr ve mîr-i mîrân-ı nâm-dâr ve asker-i düşmen-şikâr birer birer ubûr ve altı sâat mesâfe Hazret-i İmâm Abdullah b. Ali merkad-i şerîfleri kurbüne nüzûl etdiler. Bu menzilde İmâm-ı müşârünileyh hademesinden Sa'd nâm şeyh orduya

192 şurût «TSB» : şurut-ü kuyûd-ı «N».

193 sâbit «TSB» : sâbit-kadem «N».

194 olundu «TSB» : kılındı «N».

195 ile «TSB» : birle «N».

196 olunup «TSB» : olundu «N».

197 remîde olup «TSB» : remîde «N».

198 nüzûl olundu «TSB» : nüzûl ve «N».

199 hazret-i serdâr «TSB» : serdâr-ı «N».

200 ferdâ yevmü's-selâsâ râbî-i aşer-i Ramazanü'l-mübârek hâdî aşer-i şubat «TSB» : mâh-ı Ramazanü'l-mübârekin on dördüncü salı günü ki şubatan onbirdir «N».

201 vezîr-i muhterem «TSB» : vezîr Topal «N».

202 mürûr «TSB» : mürûr ve «N».

203 estesi gün hazret-i serdâr-ı âli-vakar «TSB» : estesi çarşenbih günü serdâr-ı âli-vakar «N».

vürûd ve taraf-ı serdârîden ve muhâfız-ı Basra hazerâtından²⁰⁴, ma, rû'z-zıkr Mekşef reâyâsında²⁰⁵ ve ol taraflarda sâkin fukaray-ı be-râyâyâ istimâlet-nâme alup kâmrân hâhiş olmağla, revâne oldu.

Yine²⁰⁶ ol gün taraf-ı şâhîden Basra muhafazasında²⁰⁷ olan Davud Han'dan, huzûr-ı âsafîye²⁰⁸ mektup ile âdem gelüp, mektubu feth²⁰⁹ ü kirâat olundukda, bazı mübhem müş'ir-i istiklâl olur nikât ve nice ratb u yâbis kelimât îrâd ve vakte nâ-münâsib tatvîli ke-lâm etmekle, taraf-ı hazret-i serdârîden²¹⁰ dahi han-ı mezbûra mektup²¹¹ tahrir ve me'mûr oldukları emr-i mahtûm (62^a) berâat-i istihlâl ve hizmetin icrâsına tâyin olunan asâkir-i mansûre ve tedârük-i mevfüre tafsîl ü icmâl ile rakam-zede-i kilki belâgat olunup irsâl ve sûret-i sebt eser kılındı.

Sûret-i mektub-ı müsvedde-i fakir²¹².

«Muhîbbâne inhâ olunur ki, bundan akdem tarafınıza i'lâm olunduğu üzere Basra ve Kurna kal'alarının zabtı²¹³, taraf-ı Devlet-i Aliyye'den tâyin buyurulan vâlisine teslim etdirilmek için, Bağdad-ı dârü's-selâma²¹⁴ nehzat ve bizimle muayyen olan vüzerâ-yı izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm ve ümerây-ı lâzîmü'l-ihtirâm ve sâir cünûd-ı encüm-şumâr ve asker-i Rüstem-şî'âr ile azîmet ve Şatt-ı Zekiyye üzere Kurna'ya karîb bir iki menzil mesâfe nasb-ı cisre mübâşeret etduğümüzde, mektubunuz²¹⁵ ile âdeminiz vârid olup, feth ü kiraat olundukda, vilâyet-i mezkûrenin Devlet-i Aliyye'ye²¹⁶ teslimi bâbında, gâhî eşrâr-ı A'râbı ve tetâvül-i dest-i bugatı îrâd ve gâhî vilâyet-i mezkûre istirdadı haylı zaman olup te'hire ve

204 Basra hazerâtından «TSB» : Basra'dan «N».

205 reâyâsında «TSB» : reâyâsına «N».

206 yine «TSB» : ve yine «N».

207 muhafazasında «TSB» : Bey'i «N».

208 âsafîye «TSB» : serdâra «N».

209 mektubu feth «TSB» : feht «N».

210 taraf-ı hazret-i serdârîden dahi «TSB» : tarâf-ı serdârîden «N».

211 mektub «TSB» : kâğıd «N».

212 Sûret-i mektub-ı müsvedde-i fakir «TSB» : Sûret-i mektub «N».

213 zabtı «TSB» : zabt u rabt «N».

214 Darü's-selâma «TSB» : dârü's-selâmdan «N».

215 mektubunuz «TSB» : mektupları «N».

216 Devlet-i Aliyye'ye «TSB» : Devlet-i Aliyye-i dâlmü'i-karara «N».

ta'vika düşdüğün işâret ve Devlet-i Aliyye'den²¹⁷ vilâyet-i mezkûre muhâfazasına tâyin olunan hâkim-i hâşimin²¹⁸ def'-i eşrâra isti'dâdı olup olmadığı istihbâr olunmuş.

Rey'-i rezîn-i hânîye mekşûf ola ki, evvelâ²¹⁹ bu kadar asâkir-i deryâ-çûş ve cünûd-ı sarsar-hurûş ve cebehâne-i âmire ve zehâyir-i vâfire ile bu tarafa gelen her kim ise, elbette hıfz-ı vilâyet ve zabt-ı bugat-ı ra'iyet itmek ednâ hizmeti olduğu zâhirdir. Sâniyen²²⁰, te'hîr ü ta'vik hâli dahi, bundan ehemm olan husûs, yani asâkir-i islâm sedd-i sugûr-ı islâmiyye ile ictihâd ve gazâ-yı ekber-i müşrikîn²²¹ ile şedd-i miyân-ı ittihad etmeğe meşguller iken, bir sene beş sene te'hîr²²² olunur ise «*el-Umûru merkûnetehu bâ-evkâtihâ*» bu makûle umûr²²³ takdîre havâle²²⁴ olunduğu erbâb-ı nühâya nümâyandır²²⁵.

Hâlâ tahrîr²²⁶ ettiğimiz beyyin-i beyyin kelâm ve nâ-ma'lûm söziere, elbette²²⁷ eâlî-i hazret, keyvân-rif'at, Sikender-câh, hurşid-külâh, şâh-ı Cem-câh hazretlerinin dahi, rızası²²⁸ olmadığı zâhirdir²²⁹. Zîrâ «Kelâmü'l-mülûk mülûkü'l-keâm» olup pâdişâhların şurût-u vâsika ve uhûd u sâdika olmağla hilâf sözden a'râz-ı²³⁰ mülûkâneleri masûn olduğu bilâ²³¹ istihbâhdır.

İmdi, pûşide olmaya ki vilâyet-i mezkûre müddet-i medîdeden berü şevketlü, kudretlü, kerâmetlü, mehâbetlü, azâmetlü (62^b) Pâdişâhımız pâdişâh-ı âlem-penâh Zillullah Efendimiz hazretlerinin

217 Devlet-i Aliyye'den «TSB» : Devlet-i Aliyye-i dâimü'l-karardan «N».

218 hâkim-i hâşimin «TSB» : hâkimin «N».

219 ola ki evvelâ «TSB» : ola ve illâ «N».

220 sâniyen «TSB» : ve sâniyen «N».

221 müşrikîn «TSB» : kâfir-i bi-din ü kefere-i düzâh-ı mekîn «N».

222 te'hîr «TSB» : te'hîr ve ihmâl «N».

223 umûr «TSB» : umûr-ı mühimme «N».

224 havâle «TSB» : Cenâb-ı Bâri teâlâya havâle «N».

225 nümâyandır «TSB» : âşikâr ve nümâyandır «N».

226 hâlâ tahrîr «TSB» : hâlâ ve sebakda tahrîr ve tafsil «N».

227 elbette «TSB» : elbette ve elbette «N».

228 rızası «TSB» : rızâ-yı hümâyûnları «N».

229 zâhirdir «TSB» : ilmü'l-yakîn âşikâr ve nümâyandır «N».

230 hilâf-ı rûzdan a'râzi «TSB» : hilâf-ı kanûn sözlerden a'râz edüp ahd-i «N».

231 bilâ «TSB» : bî «N».

mülk-i mevrûsları olup, zabt u rabt ve bugat u usât-ı raiyyeti²³² te'dfîb ü tahzil etmek ehemmi-i mühimmleri olup bu bâbda tegafül²³³ ve mülhaza-i gayr, adîmü'l-ihimâldir²³⁴. Hâlâ bizimle me'mûr olan vüzerây-ı izâm ve sâir asâkir-i Mirrîh-intikam bu emrin husûlüne inşaallahü'l-melîkû'l-Kadir²³⁵ kifâyet etdüğü bilâ-nizâ' olduğundan²³⁶ gayri, gayret-i pâdişâhiye nisbeten lâzım gelür ise, bunun ez'âf-ı müdâ'afı şîrân-ı vegâ ve hizebrân-ı heycâ fermân u me'mûr itmek ednâ himmet-i pâdişâhâneleridir.

İmdi pâdişâhân-ı keyvân-gulâm mâbeyninde meşdûd olan revâbit-ı şurût-ı vâsika ve uhûd-i sâdika üzere, Basra ve Kurna ve tevâbi'lerin tesellüm ve vâlisine zabt etdürmek için târih-i mektûbda sahrây-ı Kurna cunûd-ı nusret-i mevfûre madrib-i hiyâm-ı kıyâm²³⁷ olmuşdur.

Asâkir-i mansurenin meksi adîmü'l-imbân olduğu bundan akdem size ifâde vü i'lâm olunmuşdu. Hâlâ dahi i'lâm olunmuşdur. «*ed-dini ennârîhân*», hâkimâne tefekkür ve âkılâne tedebbür edüp, vakit teng-i muhâl ve meks adîmü'l-ihimâl olmağla, beyyin-i beyyin kelâm ve ibhâm u ihâmı terk²³⁸, muradınızı tavzîh ve mâfi'z-zamîrinizi tasrih edüp, muaccelen tarafımıza ifâde edesiz, ki biz dahi ana göre hareket ve me'mur olduğumuz umûrun icrâsına müsâreat edelüm».

Mektûb-ı merkum taraf-ı serdârîden hizmet-i sefarete sezâ Eyyûb Ağa'ya teslim olunup²³⁹, hân-ı merkûmun âdemiyle rûz-ı mezbûrun yarındası²⁴⁰ irsâl olundu.

Ferdâ²⁴¹ yevmü'l-erbi'â, tertîb-i alây fermân olunup, talia-i ceys muhâfız-ı Şehrîzûr vezîr-i muhterem²⁴² Yûsuf Paşa ve mîr-i

232 raiyyeti «TSB» : raiyyetin «N».

233 tegafül «TSB» : tegafül-i muhâl «N».

234 ihtimâldir «TSB» : ihtimâl «N».

235 inşaallahü'l-melîkû'l-Kadir «TSB» : inşaallahü'l-Kadir «N».

236 olduğundan «TSB» : olduğundan «N».

237 ve tevâbi'lerin tesellüm..... hiyâm-ı kıyâm «TSB» : cunûd-ı nusret-i hiyâm-ı kıyâm olmuşdur «N».

238 terk «TS» : terk ile «N».

239 teslim olunup «TSB» : teslim ve «N».

240 yarındası «TSB» : ertesi günü «N».

241 ferdâ «TSB» : ertesi «N».

242 muhâfız-ı Şehrîzûr vezîr-i muhterem «TSB» : Şehrîzûr vâilîsi Topal «N».

mîrân-ı Sivas Mustafa Paşa²⁴³, tahrîk-i elviye-i bârika ve ref'-i beyârik-i şârîka edüp kapuları askeri ve eyâletleri leşkeri ile revâne, ba'dehu muhâfız-ı Diyarbekir vezîr Mehmed Paşa²⁴⁴ piyâdegân-ı kâfiye ve süvârân-ı vâfiye ve ümerâ-i Ekrâd-ı şecâat-şî'âr ve zuamâ ve erbâb-ı tîmâr ile âzîmet²⁴⁵; pez ez-an Birecik'e mutasarrıf Ali Paşa ve Maraş ve Ayıntâb beyleri der-akab muhâfız-ı Basra vezîr-i mükerrerem²⁴⁶ Ali Paşa piyâdegân-ı âhen-pâ ve süvârân-ı şîr-edâ ile hareket²⁴⁷, ba'dehû Kul Kethüdâsı merdân-ı pür tûvân-ı yeniçeriyân ile ve der-akab serdâr-ı ekrem hazretleri²⁴⁸ tahrîk-i tuğ u alem ve tasrîf-i merdân-ı müsellağ u müselleme kapuları askeri ve Bağdad'ın²⁴⁹ piyâde yerlû kulları²⁵⁰ istishâb olunan toplar ile (63^a), pişnevâ-i mevkîb-i serdâr-ı âlî-vakar kalbde karâr ve sipâh u silâhdâr ve Bağdad'ın²⁵¹ yemin ü yesâr gönüllüleri ve ümerây-i elviye mânend-i cenâhîn-i a'lâm-ı mâşrika ve günâgün râyât-ı mebraka ile saf-bend-i dil-pesend olup, Rüstemâne reftâr ve mîr-i mîrân-ı Karaman Eyyüb Paşa kapusu askeri ve eyâleti dilâverleri ile dümdâr olup, her ta'ifesinin ahmâl u eskali der-kafâ ve her alayın mâbeyni remy-i sihâm mîkdârı mesâfe olmak üzere râhî olup, her taraftan debdebe-i sadây-ı mehter-hâne kûh u hâmûna zelzele-rîz ve nevây-ı nây-ı şâhengîz kubbe-i eflâkde velvele-hîz olarak, altı saât mesâfe Hazret-i Uzeyr Aleyhisselâm²⁵² âstânesi kurbüne nüzûl olundu.

kıt'a

İtmek olmaz böyle leşker cem'ini tedbîr ile
Yâr u yâver olmasa tevfiğ ü te'yîd-i ilâh
Vahş u tayr ile Arap yüz tutdu gurbet azmine
Kalmadı birine leşkerden vatanda cây-gâh²⁵³.

243 Mustafa Paşa «TSB» : Aşçı Mustafa Paşa «N».

244 Mehmed Paşa «TSB» : Mısırlı-zâde Mehmed Paşa «N».

245 azîmet «TSB» : azîmet ve «N».

246 der-akab Muhâfız-ı Basra vezîr-i mükerrerem «TSB» : ve akabince Basra vâlisî Vezîr Bey-zâde «N».

247 hareket «TSB» : hareket ve «N».

248 serdâr-ı ekrem hazretleri «TSB» : serdâr-ı ekrem «N».

249 Bağdad'ın «TSB» : Bağdad-âbâd-ı dârüsselâmın «N».

250 kulları «TSB» : yeniçeriyân ile ve der-akab «N».

251 Bağdad'ın «TSB» : Bağdad-âbâd'ın «N».

252 Aleyhisselâm «TSE» : Aleyhisselâm'ın «N».

253 itmek olmaz... cây-gâh «TSB» : bu şiir yok «N».

Bu menzilde, Kurna'da²⁵⁴ olan Ali Kuli Yüzbaşı'nın, Basra'da²⁵⁵ olan Davud Han'a Abdürrahim Yüzbaşı'nın Devrak²⁵⁶ tarafında olan Kızılbaş serdarına yazdıkları mektublar sâbikü'z-zikr Fereculah Han tarafından girift olunup, Han-ı merkûm mektubuyla huzûr-ı âsâfiye²⁵⁷ vârid oldu.

*Mekâtib-i merkûme mefhumları beyân olunur*²⁵⁸.

Amma²⁵⁹ Ali Kuli Yüzbaşı mektubunun mefhûmu : «Hâlâ asâkir-i Rûm-ı merzbûm, on paşa ve üç yüz mikdârı sefâyîn-i meşhûne ve asâkir-i mevfüre ile Sadr-ı Ammâre'ye rehbet-bahşây-ı nüzûl olup, sedd-i tarîk olan A'râb-ı Irak, firâr ile müteferrik-ı âfâk olmuşlardır. Kurna müstahfızları ise mübtelâ-yı belây-ı iflâs-ı bî-kıyâs olmağla, kimi gedâlık ve kimi Kurna ahâlisine hizmetkârlık ile maîset ediyorlar. Eğer kal'ayı teslim murad ise febihâ, bizi dahi haberdâr idesiz. Ve illâ müsellâh ü mükemmel asker-i cedîd ile imdâd idesiz. Zira Kurna ahâlisinin bed evzâ'ları müşâhede olunur. Ve Hız Ali Selmân'a mektub irsâl etmişizdir. Ne yüzden haberi gelür ise ifâde vü i'lam olunur vesselâm»²⁶⁰.

Ammâ²⁶¹ Abdürrahim Yüzbaşı'nın mektubu²⁶² mefhûmu : «Kurna'da olan üç yüz mikdârı tüfekçinin²⁶³, iki senelik mevâciple-ri verilmeyüp, cümle fakirü'l-hâl ve perişân-ahvâl, kabâ vü abâdan âri ve silâh ve âlet-i harbden hâlî olmuşlardır. Ulûfe tahsiline me'mûr olanlardan bir nesne hâsıl olmaz ve gönderdiğimiz havâleler evlerine varup tekayyüd etmez. Bârî üç aylık (63^b) medâr-ı maîsetleri²⁶⁴ olur şey ile imdâd idesiz ki, tahsildâriar bir nesne ile

254 Kurna'da «TSB» : Kurna kal'asında «N».

255 Basra'da «TSB» : Basra hakimî «N».

256 Devrak «TSB» : dört «N».

257 huzûr-ı âsâfiye «TSB» : huzûr-ı serdâr-ı âli-vakarâ «N».

258 Mekâtib-i merkûme mefhumları beyân olunur «TSB» : bu cümle eksik «N».

259 Ammâ «TSB» : ve «N».

260 vesselâm «TSB» : bu kelime eksik «N».

261 Ammâ «TSB» : ve «N».

262 mektubu «TSB» : mektuplarının «N».

263 tüfekçinin «TSB» : tüfekçisinin «N».

264 maîsetleri «TSB» : maaşları «N».

gelür ise²⁶⁵ edâ olunur. Ve illâ kal'ada yüzbaşılardan gayri kimesne kalmaz ve's-selâm».

Ammâ Ferecullah Han mektubunun mefhûmu : «Bu tarafâ imâle-i ligâm-ı nusret-encâm etdüğünüzden mesrur u şad-mân ve birâder-zâdemiz es-Seyyid Yûsuf'a olan lütfunuzdan garik-i lücce-i iminan olmuşuzdur. Hemân bir gün mukaddem Kurna kal'asına nüzûl-ı iclâl etmeğe sa'y u ihtimâm edesiz ki, askerden hâlidir ve ahâli-i Kurna'ya istimâlet-nâme tahrîr edesiz ki, def'i Kızılbaş'a anlar kâfidir ve her kim niyâz mend-i emân olur ise, emân verüp ihsan ile dahi celb-i kulûba sa'y edesiz ki «*el-İnsân abdül-ihsan*»-dır ve ol cemîle ile her iş âsân olur. İnşaallahü Teâlâ Kurna'ya şeref-bahşây-ı nüzûl olduklarında hizmet-i şerife varup müşerref ve hizmet-i Devlet-i Kahire'ye bezl-i iktidâr ederiz. Evvel ü âhir Devlet-i Osmâniye'nin hulûs-ı taviyye ile muhibb-i sâdıkiyız. Allah u tebârek ve teâlâ râyât-ı azîmetinizi âyât-ı Nasr ile ârâste ve cunnûd-ı zafer-meşhûdunuzu nusret ile pîrâste ide ve's-selâm.» intihâ.

Bu menzilde Kurna ahâlisinden on nefer-i mu'temed ehl-i vilâyet gelüp, taraf-ı serdariden²⁶⁶ istimâlet-nâme niyâz etmeleriyle, recâları hayyiz-i kabûlde vâki' ve bu üslûbda buyuruldu nigâşte-i yerâa-i bedî'a olunup gönderildi.

Sûret-i buyrulduy-ı müsvedde-i fakîr²⁶⁷.

«Bizzat Kurna kal'asında sâkin ve mutavattın kebir ü sagîr refi' ü vazî' kâinen min kân inhâ olunur ki, mütevâtiren mesmu' ü mâlûmumuz oldu ki, sizler Devlet-i Aliyye'nin kulları ve reâyası ve hulûs-ı taviyye ve safây-ı akide ile duâhâni olur, ancak şevketlü, kudretlü, kerâmetlü, merhametlü pâdişâhımız²⁶⁸ pâdişâh-ı rûy-ı zemîn e'azzallahu ansârehu ilâ yevmü'd-dîn hazretlerinin sâye-i inâyet ve zıll-ı merhametlerinde âsûde-hâl ve havâdis-i rûzgârdan müreffehü'l-bâl iken, birkaç seneden berü be-hükm-i kazâ vü kader hudûs eden tebdîlât ü tağyîrât-ı hâl ile havfe düşüp hâlâ vârid olan asâkir-i müeyyedenin istirdâd-ı mülk için olan teveccühlerinden

265 ise «TSB» : ile «N».

266 taraf-ı serdariden «TSB» : serdar-ı bâ-vakardan «N».

267 müsvedde-i fakîr «TSB» : bu kelime yok «N».

268 pâdişâhımız «TSB» : bu kelime yok «N».

nâşî ru'b ile mütelâşî olup, emn ü emâna müstemil hattü'l-emâna niyâzmend olduğunuz tarafımıza i'lâm olunmağın, iş-bu buyruldu tahrîr ü irsâl (64^a) olunmuşdur.

Mezâ mâ-mezâ hâlât-ı mâziye suâli kaydına düşülmez ve bir ferd-i fakîrin ve bir merd-i mutî'in mâlî u cân ve evlâd u ehline te'addî vü tecâvüz etdirilmez. Kendü hâliyle meşgûl olan kimesneye dahl ü taarruz olunmaz, bilmiş olup, her biriniz emn ü emân ile hoş-hâl ve mutma'inü'l-hâtır ve müreffehü'l-bâl olmağla, devâm-ı eyyâm-ı ömr ü devlet-i ebed-ittisâl-i pâdişâhî²⁶⁹ daâvatına müdâve-
meç gösterüp mûcib-i buyruldu ile âmil olasız».

Ferdâ rûz-ı pencşenbih sâlis-i aşer-i şubat, sâdis-i aşer-i Ramazanü'l-mübârek, bi-avnillahi teâlâ mahall-i mezkûrdan²⁷⁰ rihlet ve dosta bâis-i sürûr, düşmene mûris-i elem ü fütûr olur tertîb-i âcib ile mürûr ve beş sâat mesâfe Nehr-i Mâdiyân nam nehr-i amîk üzere nüzûl olundu²⁷¹. Dört sâat sefâyin-i mevfûre ile bend-i cisre mübâşeret olunup, bir gün²⁷² ikâmet ve ikdâm-ı hazret-i serdâr-ı zî-şân²⁷³ ve sa'y-i serkârân ile tahkîm-i cisr-i sengîn olundu.

Feth-i Kal'a-i Kurna

Bu esnâda Kurna kal'ası müstahfızlarından Abdürrahîm Yüzbaşı, orduya vürûd ve telâtüm-i deryâ-yı bi-kerân-ı askeri müşâhede edince, tefvîz ü teslimden gayrı cây-ı emân bulmamağla, çihre-sây-ı pişgâh-ı serdârî olup, teslim-i kal'aya âdem talep etdi. Taraf-ı hazret-i serdârîden²⁷⁴ ilbâs-ı abâ ve bir mikdâr meskûk-ı tilâ ih-sânıyla, cebr-i hâtır olunup bir ağa-yı müteayyin²⁷⁵ kifâyet mikdârı âdemler ile tâyin olunup²⁷⁶, irsâl olundukda, varup zabt-ı kal'a²⁷⁷ etdikleri tahkîk olunca, derûn-ı kal'ada olan Kızılbâş emn ü emân

269 pâdişâhî «TSB» : pâdişâh gâzî «N».

270 ferdâ rûz-ı pencşenbih.... mahall-i mezkûrdan «TSB» : ve mâh-ı mezburun on altıncı pencşenbih günü menzil-i mezkûrdan dahi «N».

271 olundu «TSB» : ve «N».

272 olunup birgün «TSB» : ve bir gün kadar «N».

273 hazret-i serdâr-ı zî-şân «TSB» : serdâr-ı zî-şân «N».

274 taraf-ı hazret-i serdârîden «TSB» : taraf-ı serdârîden «N».

275 müteayyin «TSB» : muayyen «N».

276 tâyin olunup «TSB» : tâyin «N».

277 zabt-ı kal'a «TSB» : zabt u rabt «N».

ile kifayet mikdârı sefâyin ile bi-dahl ü taarruz râhî olup, ehl-i kal'a-nın dahi iğneden rişteye varınca bir nesnelere itâle-i dest ta'addî olunmamak sipârişiyle, Hasekî Mehmed Ağa üç oda yeniçeriyân-ı Dergâh-ı Âli ile gönderildi. Feli'l-lahi'l-hamd²⁷⁸ kal'a-i mezkûre bu üslûb²⁷⁹ üzere feth ü teshîr ve dâhil-i kabza-i tasarruf-i pâdişâh-ı cihângîr olmağın müsâfir ü beledi ve reâyâ vü asker :

B e y t

Hiç şek yok kim bu nusret nusret-i islâmdır
Pâdişâhın mülkine te'yid ü istihkâmdır

mânâ-yı dilnişini üzere nevâziş-dâr-ı şükrân-ı erhamü'r-Râhimin oldular.

Bu hareket-i boş-edâ ile Basra reâyâsı dahî ser-tâ-pâ şâd u hurrem ve sâbâ-i müvânesete vaz'-ı kadem-birle, bi'l-ihdiyâr-ırbka-i itâati kulâde-i cîd-i mütâvaat etdiler.

Bu menzilde Ferecullah Han, âdem gönderüp Cezâ'ir ve Garrâf ve Benî Haykan ve Zurkan şeyhlerine (64^b) ve Uzayrik²⁸⁰ şeyhi Muhammed b. İsâ'ya cenâb-ı serdâr-ı mükerrerem ve muhâfız-ı Basra vezîr-i muhterem hazretlerinden²⁸¹, mekâtib-i emân iltimâs etmekle, vefk-i merâmı üzere istimâlet-nâmeler tahrîr ve gelüp mülâki olmaları işâret ve himâyet ü siyânet ile beşâret olundular.

Kurna'ya²⁸² gönderilen asâkir-i mansure varup, kal'a-i mezkûreyi gereği gibi zabt²⁸³ etdüklerin ifâde vü i'lâm etmeleriyle, ferdâ mâh-ı merkûmun²⁸⁴ on sekizinci günü, cîsr-i ma'hûd ubûr²⁸⁵ ve karşı yakasında Kurna'ya bir buçuk sâat mesâfe mekânda²⁸⁶

278 feli'llâhi'l-hamd «TSB» : Avn-i inâyet-i Hakk ile «N».

279 üslûb «TSB» : vech «N».

280 Uzayrik «TSB» : Uzayrif «N».

281 vezîr-i muhterem hazretlerinden «TSB» : vezîr-i muhteremden «N».

282 Kurna'ya «TSB» : ve Kurna'ya «N».

283 zabt «TSB» : zabt u rabt «N».

284 ferdâ mâh-ı merkûmun «TSB» : mâh-ı mezkûrun «N».

285 ubûr «TSB» : mürûr u ubûr «N».

286 mesâfe mekânda «TSB» : mekânda «N».

nüzûl olundu. Bu menzilde Umayrî beyi Abbas'ın birâder-zâdesi Süleyman gelüp, askere²⁸⁷ mülhak oldu, ertesi rûz-ı firûz-ı bâzâr :

Ş i ' r

Her yana kaldırdı râyet bir emir-i nâmdâr
Her yana saf bağladı bir server-i Cemsîd-câh

Dutdu saf saf bir yüzün leşker sûtûr-ı hat gibi
Ol hattun mazmûnu istiklâl-i hükm-i pâdişâh

mâsadaki²⁸⁸ olan alây-ı cihân-ârâ ile asakir-i âhen-pûş-ı deryâ-hurûş, merdân-ı meydan-ı vegâ der-piş ü kafa, tantana-i kübrâ ve debdebe-i uz mâ ile Kurna altına vusûl ve bî-kıyl u kâl bilâ-nizâ' vü cidâl nüzul olunup, muhafazasına altı oda Dergâh-ı Âli yeniçerileri tâyin ve Haseki Mehmed Ağa, ağa nasb²⁸⁹ olunmağla ordudan kışlalara nakl etdiler²⁹⁰.

F a s l. Kal'a-i mezkûreye vusûlde²⁹¹ Basra tarafına ubûr²⁹² için, Şattu'l-Arab'ın iki tarafına beş altı mahalde iskeleler üstüvârına ve sefâyin-i firkate ve açıklar²⁹³ ihzarına şurû' olunup²⁹⁴, mukaddemâ Basra'ya irsâl olunan²⁹⁵ Eyyüb Ağa ve²⁹⁶ hân-ı merkûm âdemi, varup tebliğ-i risâlet etdüklerinde, mezbûr²⁹⁷, hânını tazhîr u tenzîr ve cünûd-ı nusret-meshûdu bir buçukluk yâni yüz elli bin olduğun takrîr edüp, bu üslûb üzere savlet²⁹⁸ ve kesret-i askerî²⁹⁹ tedarük-i mevfûre ve cebehâne-i âmireyi ifâde edince, hân-ı mezkûr ancak ol vakit hakikate vâsıl olup, tekrar mektub tahrîr ve

287 askere «TSB» : asâkir-i islâma «N».

288 ertesi rûz-ı firûz : şî'r... mâsadaki olan «TSB» : ve andan «N».

289 nasb «TSB» : üzerlerine nasb u tâyin «N».

290 etdiler «TSB» : olundular «N».

291 kal'a-ı mezkûreye vusûlde «TSB» : feth-i kal'e-i Basra. Bundan sonra «N».

292 ubûr «TSB» : mürûr u ubûr «N».

293 açıklar «TSB» : üstü açıklar «N».

294 olunup «TSB» : olundu ve «N».

295 irsâl olunan «TSB» : giden «N».

296 ve «TSB» : ile «N».

297 risâlet etdüklerinde mezbûr «TSB» : risâlet ve «N».

298 takrîr edüp bu üslûb üzere savlet «TSB» : ve savlet «N».

299 kesret-i askerî «TSB» : kesret «N».

mukaddemâ tahrîr etdüğü³⁰⁰ beyyîn sözleri te'vîl ü mübhem ü mec-hûl olan³⁰¹ kelâmı tebdîl edüp³⁰², teslim-i vilâyete karâr ile huruc-ları için bir mikdâr eyyâm mühlet talep etmeğın, tekrâr taraf-ı âsâfiden³⁰³ dostâne mektûb tahrîr olunup, ol kurbda Devrak nâm serhaldlerinde cem'iyet-i Kızılbaş haberi alınmağla, tûl müddete cevâz gösterilmeyüp, «askerî gayyûr Şattu'l-Arab'ı ubûr edince ken-düleri dahi tedârüklerin görüp, vilâyet (65^a)-i pâdişâhîyi tahliye edeler», deyü işâret ve mektûb-ı ser-be-müher gerü ağa-yı merkuma teslim ve Basra a'yân u meşâyihine dahi mektub tahrîr olunup³⁰⁴, ol tarafda olan A'camı³⁰⁵ bazı işgal ile eğletmeyüp kat'-ı alâyik et-meleri tenbîh olundu ve muhâfız-ı Basra vezîr-i celîlü'l-kadr Ali Paşa hazretleri³⁰⁶ mütesellimi dahi tâyîn ve hân-ı merkûm âdemiy-le Basra tarafına bâdbân-güşây-ı azimet olmalarına karar verildi.

Yevmü'l-isneyn, işrîn-i Ramazan³⁰⁷ Ferecullah Han'ın birâder-zâdesi, Han'dan mektup ile vârid olup, mefhûmunda izhar-ı ihlâs ile, itâat-i fermân ve salâh-ı Devlet-i Aliyye olur³⁰⁸ hizmetlerde dâ-men-i der-miyân etmek üzere³⁰⁹ taahhüdün işâret etmeğın, taraf-ı serdârîden dahi, «gelüp Kurna altında bizimle mülâkî olursanız, murâd etdiğiniz ma'nâlara bir sûret verilir» deyü redd-i cevab olundu.

F a s l. Diyarbekir'e mutasarrıf vezîr Mehmed Paşa³¹⁰ ve Şeh-rizûr'a mutasarrıf vezîr-i mükerrerem Yûsuf Paşa³¹¹ ve mîr-i mîrân-ı Karaman Eyyüb Paşa, Kurna altında ordu muhâfazasına tayin

300 tahrîr etdüğü «TSB» : yazdığı «N».

301 mechûl olan «TSE» : mechûl «N».

302 tebdîl edüp «TSE» : tebdîl «N».

303 taraf-ı asâfiden «TSE» : taraf-ı serdârîden «N».

304 tahrîr olunup «TSB» : tahrîr ve «N».

305 A'camı «TSB» : tâife-i A'camı «N».

306 Muhâfız-ı Basra vezîr-i celîlü'l-kadr Ali Paşa hazretleri «TSB» : Basra vâlisi Vezîr Beyzâde Ali Paşa «N».

307 Yevmü'l-isneyn işrîn-i Ramazan «TSB» : ve mâh-ı Ramazanü'l-mübâ-rekin yigirminci düşenbih günü «N».

308 Devlet-i Aliyye olur «TSE» : ile Devlet-i Aliyye'nin olur olmaz «N».

309 etmek üzere «TSE» : üzere «N».

310 Diyarbekir'e mutasarrıf Vezîr Mehmed Paşa «TSE» : Diyarbekir vâ-lisi Vezîr Mısırlı Mehmed Paşa «N».

311 Şehrizûr'a mutasarrıf vezîr-i mükerrerem Yûsuf Paşa «TSE» : Şehrizûr vâ-lisi Vezîr Topal Yûsuf Paşa «N».

olunup, serdâr-ı kûh-vakar bizzat kapusu askerinin mûntehâbı ve sipâh ve silâhdar ve muhâfız-ı Basra vezîr-i şîr-dil Ali Paşa³¹² ve Sivas'a mutasarrıf Mustafa Paşa³¹³ ve mîr-i muhterem Çatre-zâde Ahmed Bey ve Birecik'e mutasarrıf Ali Paşa³¹⁴ ve Kul Kethüdâsı beş binden mütecâviz ebtâl-ı ricâl ile, yevmü'l-isneyn râbî'-i işrîn-i Ramazanü'l-mübârek³¹⁵ de tahkîm olunan iskelelerden, Şattü'l-Arab'ı Şurş nâm nahlistan tarafına ubûra meşgul iken, tekrar Ferecullah Han oğlu es-Seyyid Abdullah gelüp, niyâzmend-i hizmet ve Basra'ya me'ân azîmet istid'a edüp bile hem-râh oldu. Hazret-i serdâr-ı âlî-câb³¹⁶ ve asker-i şecâat-destgâh, tahrik-i livây-ı nusret-iltivâ ve berren Basra tarafına hareket ve mârû'z-zikr Eyyüb Ağa ve mütesellim, yiğirmi dört³¹⁷ firkate ve yiğirmi bayrak piyâde serdarı ile bahren, bâdbân-güşây-ı azîmet olduklarında Basra'da olan Kızılbaş, asker-i sultânî vürûdunun haberin alınca ibtidâ bir mikdârı Basra'nın karşı yakasında Gûrdilân nâm mahalde müceddeden binâ etdikleri kal'aya ubûr, ba'dehû sahrâ tarafından mevkib-i serdarî alâyimi hüveydâ ve deryâ tarafından donanma sefineleri peydâ olup, top u tüfeng şenliği etmeleriyle hân-ı merkûm, Basra iskelesi makam-ı âfide bulunmağın asâkir-i mansure ve râyât u a'lâm-ı mansure meşhûdu olunca, bî-tâb ü tuvân ve dehşet (65^b)-i bî-emân ile bî-mecal ü mütelâşi olmağın, imdad-ı bavâşî ile ol dahi keştîye süvâr ve kusûr-ı Kızılbaş ve karşı yakada olan yoldaşları ile vilâyetleri tarafına revân oldular.

Ancak, hân-ı mezbûr³¹⁸ bir mikdâr bîmâr olmağın ve hevl ile Şattü'l-Arab'ın nisfına vusûlda fevt olduğun, pesmânde kalan bazı ashabı tahkîk olmak üzere haber verüp, hattâ bazı zurefâ'-i Basra

312 Muhâfız-ı Basra vezîr-i şîr-dil Ali Paşa «TSB» : Basra vâlisi Vezîr Bey-zâde Ali Paşa «N».

313 Sivas'a mutasarrıf Mustafa Paşa «TSB» : Sivas Ağçsı Mustafa Paşa «N».

314 mîr-i muhterem Çatre-zâde Ahmed Bey ve Birecik'e mutasarrıf Ali Paşa «TSB» : Birecik'e mutasarrıf Ali Paşa ve Çatre Patre-oğlu Ahmet Bey «N».

315 Yevmü'l-isneyn râbî'-i işrîn-i Ramazanü'l-mübârek «TSB» : mâh-ı Ramazanü'l-mübârekin yiğirmi dördüncü cuma günü «N».

316 Hazret-i serdar-ı âlî-cah «TSB» : ve serdâr-ı âlî-câh «N».

317 Yiğirmi dört «TSB» : yiğirmi dört kıt'a «N».

318 hân-ı mezbûr «TSB» : han-ı mesfûr «N».

«*Mevt-i Davud Han*» (= 1112) lafzın vâki-i hâle münâsib tarih düşürmüştür³¹⁹.

Vilâyet-i mezkûreye³²⁰ bin yüz altı senesi evâhirinde, Müntefik A'râbî'nin şeyhi Mânî³²¹ istilâ ve yüz sekiz senesi Ramazan'ında dest-i âriyeten Acem'e giriftar ve yüz on iki Ramazan'ında gerü dest-i istihkâk-ı pâdişâhiye duhûl ile kemâfi'l-evvel nizâmın bulmuşdur³²².

El-hâsıl hazret-i serdar-ı nâmdâr³²³ ve asâkir-i düşmen-şikâr, mahall-i merkûmdan ubûr ve iki menzilde³²⁴ Basra'ya karib mekâna sâye-endâz-ı nüzûl oldukda, vilâyetin kadı ve müftî ve ulemâ ve meşâyih ve sâdât ve a'yânı kemâl-i iclâl ile istikbâle müsâreat ve taraf-ı hazret-i âsâfiden cümleye³²⁵ tatyîb-i hâtır ve tesliyeyi müştemil istimâlet verilüp, yarındaşı rûz-ı firûz pencşenbih, selh-i mâh-ı mübârek Ramazan³²⁶, müretteb alây ve tamam vakâr ile serdar-ı ekrem hazretleri³²⁷ muhafız-ı Basra vezir-i müşârünleyh hazretlerine³²⁸ bir sammûr-ı mûrisü's-sürûr ve vezirane zeyn ü zer-rin ve raht-ı simin ile mükemmel bir esb-i necib dahi ihdâ³²⁹ ettikten sonra, hem-rikâb edüp³³⁰ dârtü'l-hükûmelerine isâl ve kemâl-i iclâl ile³³¹ istiklal ü istikrar verüp³³², gerü haymegâh-ı izzetleri-

319 düşürmüştür «TSB» : düşürdüler «N».

320 Vilâyet-i mezkûreye «TSB» : vilâyet-i mezkûrenin «N».

321 Mânî' «TSB» : Mânî' nâm şâki «N».

322 nizâmın bulmuşdur «TSB» : nizâmın buldu «N».

323 El-hâsıl hazret-i serdar-ı nâmdâr «TSB» : Vei-hâsıl serdar-ı vakar-ı nâmdâr «N».

324 iki menzilde «TSB» : ikinci menzilde ki mâh-ı mezbûrun yigirmi dokuzuncu çihârşenbih günü «N».

325 taraf-ı hazret-i âsâfiden cümleye «TSB» : taraf-ı serdariden cümle «N».

326 Ramazan «TSB» : Ramazân-ı mübârek «N».

327 tamam vakar ile serdar-ı ekrem hazretleri «TSB» : tamam tumturak-ı vakar birle serdar-ı zî-şân «N».

328 vezir-i müşârünleyh hazretlerine «TSB» : vezir Bey-zâde Ali Paşa'ya «N».

329 ihda «TSB» : ihdâ bî-hemta «N».

330 hem-rikâb edüp «TSB» : hem rikâb «N».

331 ile «TSB» : birle «N».

332 verüp «TSB» : bu kelime yok «N».

ne³³³ imâle-i ligâm-ı meymenet-irtisâm buyurdular. Bu cilve-i hasene ile guyûm-ı humûm³³⁴ mürtefi' ve esbâb-ı emn ü emân müctemî' olmağın, ol vilâyet-i celilü'l-âsârda olan şenlik³³⁵ ü şâdmânlık, bir târihde vâki' olmayup, ehl-i vilâyet a'dâ³³⁶ elinden halâs bulmuş esir gibi ve yeniden dünyaya gelmiş ve mürde iken ihyâ olmuş mertebelerinde³³⁷, mesrûrû'l-cenân ser-cümle nevâzişdâr-ı secde-i şükrân olup dâde-i eşk-riz ve kalb-i rikkat-engîz ile yek-dest ü yek-zebân, devâm-ı eyyâm-ı ferr ü şevket ve te'yîd-i celâlet ü hilâfet-i pâdişâhî duâsın hâtır-ı meksûr ile merfû'-ı mesâmî'-i sâkinân-ı beytü'l-ma'mûr etdiler. Mazbût-ı dest-i eser olduğu üzere, yevmü'l-cum'a, gurre-i şevvâl olmak idi. Ancak selh-i Ramazân ve gurre-i şevvâl geceleri âsmân mugayyem olup, hilâl-i şevvâl Basra'da sâbit olmamağla, ehl-i Basra yevm-i merkûmda dahî rûzedâr³³⁸ olup, yevmü's-sebt id-i vâhid degül a'yâd-ı müteaddide etdiler. Gecesi ordu-yı serdârî ve sarây-ı vâlî'de olan sûr-u sürûr ile top u tüfeng ra'd u (66^a) berk-âheng olup, zelzele³³⁹ resân-ı tûde-i hâk ve gulgule-efzây-ı kubbe-i eflâk oldu. Ferdâ, hazret-i serdâr-ı ekrem³⁴⁰ Basra'da cevâmi'-i meşhûreden Arab Cami'de edây-ı salât-ı id ve hatîb-i lebibin ilbâs-ı ferâce-i cedîde ile hâtırın tatyîb edüp gerü alây-ı hoş-nümâ ile teşrif-sâz-ı haymegâh oldular.

Ş i ' r

Geldi bu menzilde id, rûze verdi âleme
Feth-i nusretten beşâretler ki olun şâd-gâm

Bir fakir-i derdmende irmeden zûr u gezend
Buldu mülk-i pâdişâhî avn-i hakkile nizâm

333 haymegâh-ı izzetlerine «TSB» : haymegâhlarına «N».

334 guyûm-ı humûm «TSB» : humûm «N».

335 vilâyet-i celilü'l-âsârda olan şenlik «TSB» : bir mertebe şenlik «N».

336 a'dâ «TSB» : a'da-yı be'd-A'câm «N».

337 esir gibi ve yeniden... mertebelerinde «TSB» : esir ve yeniden dünyaya gelmiş mürdeler «N».

338 rûzedâr «TSB» : ruzedâl «N».

339 berg-âheng olup zelzele «TSB» : berg ü âheng ve zelzele «N».

340 ferdâ hazret-i serdâr-ı ekrem «TSB» : ve ertesi gün serdâr-ı ekrem «N».

Ol sürûr ile âimme-i âlem muhriz-i şeref-i te'yîd-i serdârî vü vâli olup, du'â-yı devlet-i pâdişâhî merfû'-i bârgâh-ı kibriyây-ı ilâhî olundu.

Ferdâ rûz-ı meymenet-bürûz-ı bâzâr, muhâfız-ı Basra, zîr-i celflü'l-âsar, serdâr-ı âli-vakar³⁴¹ ve sâir ser-kârâna³⁴², tertîb-i ziyâfet ve kudümlerin terhîb edüp, tarh-ı bezm-i dil-ârâm ve neşr-i hân-ı et'ime-i mıskiyetü'l-hitâm etmeğin, dört-beş sâat nakl-i sohbet ile şîrin-gâm olunca, ihtirâm-fermây-ı teşyî' oldular.

Ve mine'l-ittifâkiyât³⁴³ taraf-ı şâh-ı Acem'den, sâbıkan Basra'da olan Kızılbaş'ın zâd ü zevâdleri tedârükine me'mûr olan Necef Ağa ile Basra Sarayı'nda fakîr ittifâkan görüşüp «asker-i pâdişâhî'yi ne vech üzere gördün?» deyü mezbûrdan³⁴⁴ istihbâr etdüğümde, mugallaz yemin etdi ki, «ne böyle serdâr³⁴⁵ ve ne böyle asker³⁴⁶ manzûrum ve ne gûş-güzârım olmuşdur. Bu mertebe ecnâs-ı asker bir vilâyete ziyâret yâ ticâret³⁴⁷ ile gelseler, fukarasıyla bu üslûbda hüsn-i muâmele etmezler ve bu serdâr-ı kerem iştihârın³⁴⁸ tevakku' fâide etmediğinden kat'-ı nazar bu mertebe bezl-i in'âm ile celb-i kulûb-ı enâma tekayyüdlere mu'cib ve mu'cizdir» deyü³⁴⁹ hatm-ı kelâm etdi. İntiha³⁵⁰.

Bu sürûr-ı fevka'l-me'mûl ile ehl-i vilâyet, ruûs-ı menâyir ve cidârını bir iki gece çerâgan edüp muhâfız-ı Basra hazretleri³⁵¹ dahi ref'-i bedâyî' etmekle³⁵² kanûn-ı Arab üzere fukarây-ı reâyâ ref'-i râyât-ı sefid ve nidây-ı hoş-nevây-ı adl ü dâdı ilka'-i mesâmî'-i ahâlî-i esvak u mahallât etdiler.

341 şî'r : geldi bu menzile... âli-vakar «TSB» : mâh-ı mezkûrun İkinci bâzâr günü Basra vâlisi vezîr Ali Paşa serdâr-ı âli-vakâr «N».

342 ser-kârâna «TSB» : ser-kârânı Basra sarayına da'vet ve «N».

343 ve mine'l-ittifâkiyât «TSB» : Bu sefer vekayiini tahrir ve tafsil eden Bağdadlı Nazmî-zâde Efendi der ki «N».

344 mezbûrdan «TSB» : kendüden «N».

345 serdâr «TSB» : bir serdar «N».

346 asker «TSB» : bir asker «N».

347 ziyâret ya ticaret «TSB» : ticâret veya ziyâret «N».

348 serdar-ı kerem-ıştihârın «TSB» : serdâr-ı ekrem iştihârın «N».

349 deyü «TSB» : deyüb «N».

350 itdi. İntihâ «TSB» : etdüğün beyân eylemiş ve «N».

351 muhâfız-ı Basra hazretleri «TSB» : Basra vâlisi «N».

352 bedâyî' etmekle «TSB» : bedâyî' «N».

Mâh-ı merkûmun dördüncü günü Ali Paşa hazretleri³⁵³ der-yâya nâzır Basra iskelesi Makam-ı Ali nâm mahalde, tekrâr tedârük-i ziyâfet³⁵⁴ ve hazret-i serdârî³⁵⁵ ve ruûs-ı askeri da'vet ile kâmyâb-ı işret ve şîrin-kâm-ı sohbet olup, safây-ı hâtır ile tâ vakt-i şâm bezm-i ays u neşât (66^b) bâliğ-i nisâb-ı merâm olunca, herkes menzilgâhına âheng-i avdet etdi. Derakab hedâyâ-ı behiyyelerin dahi tedârük irsâl ile menzillerin tekrîm etdiler³⁵⁶. Gûyâ Vak'a-i Cemel'de Hazret-i Ali Kerramallahu vechü l-behiyyi, mahall-i mezkûre sâye-endâz-ı iclâl olmağın Makam-ı Ali ile tesmiye olunmuşdur.

Ba'de-zâlik³⁵⁷ vilâyet-i mezkûre nevâhisi meşâyihine, menâşir-i istimâlet rakam-zede-i kilk-i beşâret olup, «bu sene-i mübâreke de her kim, sâlik-i tarîk-i inkiyâd olur ise, dâhil-i dârü's-selâm-ı emân olur» deyü işâret olunmağın³⁵⁸, nevâhi-i kebîreden cenûb u şimâl ve Kaban ve Nuşûh ve Hayta nâm karyelerin şeyhleri birer birer vâlileri kapusına ikbâl ve teşrif, hil'atleriyle iclâl olunup, bazısı kefil ve bazısı rehn ile tahkîk-i itâat etmişlerdir³⁵⁹ ve bazıları dahi izhâr-ı tezallum ve tahfif-i teklif recâ etmeleri ile hâlleri görülmek bâbında³⁶⁰, taraf-ı hazret-i serdârîden³⁶¹ vâlilerine havâle olundu.

Bu esnada serdar-ı âlî-vakar teşrifîsâz-ı sarây-ı Basra olup, vilâyet-i mezkûre kadı³⁶² ve müftî ve meşâyih ve sâdât ve a'yânın da'vet ve akd-i meclis-birle, «vilâyet-i pâdişâhî ke'levvel Devlet-i Aliyye tarafından zabt ve vâlisi müstakil ve mustakarr olup def'i mahzûr oldu mu?» deyü³⁶³ cümleye hitâb-ı müstetâb buyurduklarında, ser-cümle, «Vilâyetimize eşkiyây-ı A'râb ve ehl-i bid'at is-

353 günü Ali Paşa hazretleri «TSB» : salı günü yine Basra vâlisi Vezîr Ali Paşa «N».

354 tedârük-i ziyâfet «TSB» : be-tekrâr tertîb-i ziyâfet «N».

355 hazret-i serdârî «TSB» : serdarı «N».

356 etdiler «TSB» : etdi ve «N».

357 ba'de-zâlik «TSB» : bundan sonra «N».

358 olunmağın «TSB» : buyurulmağın «N».

359 etmişlerdir «TSB» : bu kelime yok «N».

360 bâbında «TSB» : üzere «N».

361 hazret-i serdârîden «TSB» : serdârîden «N».

362 kadı «TSB» : kadısı «N».

363 oldu deyü «TSB» : olduğun «N».

tîlâ etdikleri gündən berü, ekser cevâmi' ve medâris metrûk ve tarik-i fitne vü fesâd meslûk ve ekserimiz zevâyây-ı hânede münzevî ve setr-i hâl ile kûşelerde muhtefî olmuşken, el-Hamdülillah³⁶⁴ hâlâ vilâyet-i pâdişâhi istihlâsı ile kulûb-ı fukara mesrûr ve cum'a ve ce-maat ile cevâmi' ma'mûr olup, inâda musirr eğer bir kimesne kalmış ise, ba'de'l-yevm devlet-i pâdişâhide ya hulk-ı Muhammedî ya adl-i Ömer ya darb-ı Ali ile anlar dahi ıslâh olunmak ümîd olunur» deyü cevap verdiklerinde, hazret-i serdâr³⁶⁵ dahi sevk-ı kelâm ile «el-Kalemü yumeru'l-keâm» magzâsınca³⁶⁶ «hâlât-ı güzeste ve mübtelâ olduğunuz hizmetde siz dahi taksirden halî değülsüz» deyü fi'l-cümle serzeniş, ba'dehû yine nevâziş buyurup, «İnşallahu teâlâ min-bâ'd Devlet-i Aliyye-i pâdişâhiye gunûde-i pister-i râhat ve ferâmuş-kerde-i eyyâm-ı kürbet olursuz» buyurdularında, ser-cümle hoş-hâl olup :

S i ' r

ابد اللهم في ال فاق امن المسلمين
با دوام دولت پاینده سلطان دین

نور اللهم في الاسلام مصباح البقا
با ثبات خشمته شاهنت روی زمین

حلد اللهم سلطان به باهى الزمانه (67a)
شد ز فیض او فضای ملک فردوس برین

364 Elhamdülillah «TSB» : Elhamdülillahi ve'l-minne «N».

365 hazret-i serdâr «TSB» : serdar «N».

366 magzâsınca «TSB» : mefhûmunca «N».

medlûlü üzere duâya agâz ve nevâzişdâr-ı şükrân-ı mülk-i³⁶⁷ niyâz olup, imzâ-yı yumn-iktizây-ı duâ ile sicill-i meclîs mûmzâ ve senây-ı isâbet-pîrâ ile sakk-ı müddeâ mahtûm olunca, kadı ve müftî ve ulemâ ve meşâyih ve sâdat, hilâ'-ı fâhire ile tebcil olunup, râhî oldukdan sonra, mazmûn-ı kelâmların ve mefhûm-ı merâmların³⁶⁸ tahkîk için Der-i Devlet-i Aliyye'ye arz u mahzar tahrîr ve huzur-ı serdâriye teslim etdiler. Mazhar-ı mezkûr eğerçi³⁶⁹ Devlet-i Aliyye'ye Arâbî tahrir olunmuşdur. Ancak karîbü'l-fehm olmak için beaynihî Türkî tercüme-birle sebt-i eser kılındı.

Tercümetü'l-Mahzar

Atebe-i Aliyye-i sidre-iştibâh³⁷⁰ ve pâye-i serîr-i merhamet-penâh «*Lâ zâlet mahrusât ilâ yevmü'l-intibâh*» türâbına Basratü'l-feyhada sâkin ulemâ ve meşâyih ve sâdat ve sulehâ ve fukarâ ve sâir a'yân-ı vilâyetin mazhar-ı darâat-birle arz u halleri budur ki : İşbu sedd-i sedîd-i Irak-ı Arab u Acem olan Basra eyalet ü vilâyetinde takdir-i melik-i kadir ve hükm-i «*Lâ yus'e-lu ammâ yef'alu*» ile zuhûr eden tezelsül-i hâl ve envâ-ı gûne fitne vü fesâd ile vâki olan telaş-ı ahval gâhi tasallut u tegallüb-i eşrâr-ı Arab ve gâhi tahakküm-i ehl-i bed'-i A'câm-ı bî-edeb ile işbu mizbâh-ı ashâb güzîn ve mesken-i fukarây-ı ibâd ve zu'âfâ vü sülehây-ı müslimîn ve ulemâ vü müşâyih-i mütekaddimîn fukarası, bir zaman belâ-yı kahta mübtelâ ve bir zemân eşrâr yedinde vilâyet harâb, ciğerler kebâb ve dideler pür-âb mânend-i esîr-i zindan iken, deryâ-yı gayret-i pâdişâhî cûş ve bihâr-ı hamîyyet-i şehinşâhî hurûş etmekle fukarâ³⁷¹ ve mesâkin-i müslimîn hâl-i diğergûn ve ahvâl-i meşakkat-makrûnlarına inâyet ü merhamet buyurup, imdâd-ı fukaraya mûsâreat ve bu girdâb-ı belâdan istihlâslarına mübâderet-birle, vilâyet-i mezkûre muhâfazası vezîr-i muhterem³⁷² saâdetlü Ali Paşa

367 nevâzişdâr-ı şükrân-ı mülk «TSE» : nevâzişdâr-ı mülk «N».

368 merâmların «TSE» : kelâmların «N».

369 mahzar-ı mezkûr eğerçi «TSE» : eğerçi mahzar-ı mezkûr Der-i «N».

370 Tercümetü'l-mahzar, Atebe-i Aliyye-i sidre «TSE» : Sûret-i mahzar, Atebe-i sidre «N».

371 cûş ve bihâr-ı hamîyyet-i şehinşâhî hurûş etmekle fukarâ «TSE» : cûş ve bihâr-ı hamîyyet-birle fukarâ «N».

372 vezîr-i muhterem «TSE» : vezîr-i dilîr-i muhterem «N».

hazretlerine tevcîh ü inâyet ve vezîr-i müşârünileyh hazretlerini mansıbında istikrâr için müteaddid vüzerây-ı izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm ve ümerây-ı lâzîmü'l-ihtirâm, eyâletleri ve kapuları askeri ve Dergâh-ı Âlî yeniçerileri ve sipâh ve silâhdâr dilâverleri me'mûr ve cümleye hâlâ muhâfız-ı Bağdad vezîr-i celîlü'l-âsâr devletlü Mustafa Paşa hazretleri serdâr u sipehsalar ta'yîn olunup, hakkâ sümme hakkâ³⁷³ inâyet-i mülukâne ve merhamet-i pâdişâhâne buyurulmağın, vezîr-i müşârünileyh hazretleri me'mûr olan vüzerây-ı izâm ve sâir asâkir-i islâm ve tedârük-i (67^b) tâm ve kemâl-i ihtimam ve cebehâne-i âmîre ve zehâyir-i mevfûre ve sefâyîn-i meşhûne ve hareket-i mansûre ile Bağdad-ı dârü's-sedâddan nehzat ve Basra ve Kurna tarafına³⁷⁴ sür'at buyurduklarında ale't-tarîk sedd-i râh olan ecnâs-ı muhtelif-i A'râb-ı şakavet-me'âb müteferrik ü perîşân ve ekseri sahrâ ve dağlara firâr etmeleriyle, li'l-lâhi'l-hamd ve'l-minne asâkir-i islâm³⁷⁵ salâbet-i kâfiye ve heybet-i vâfiye ile arz-ı tarîkde vâki' enhâr u şattları sedd ü bend ve şedd-i cîsr ile mürûr³⁷⁶ ederek, Kurna kal'asına iki menzil mesâfe mahalle rehbet-bahşây-ı nüzûl olduklarında, Kurna³⁷⁷ muhâfazasında olan Kızılbaş³⁷⁸, tedbîr ve sür'at-i hazret-i serdâri ve hareket-i askeriyeye tâb u tâkat getüremeyüp, kal'a-i mezkûreyi tahliye etmeleriyle, mâh-ı Ramazanü'l-mübârekin on yedinci cum'a³⁷⁹ günü, kal'a-i mezkûre dâhil-i kabza-i hüddâm-ı Devlet-i Aliyye oldu.

Der-akab Basra'da olan Davud Han'a dahi irsâl-i rüsûl ve taleb-i vilâyet-i pâdişâhî etdüklerinde, hân-ı merkûm, «bazi ta'tîl-i asker³⁸⁰ olur» cevabı ile mütereddid sözler yazmağla, tekrâr hân-ı mezkûra serdâr-ı müşârünileyh hazretleri tarafından tahzîr ve huruçları bâbında ikdâm³⁸¹ olunmağla, hân-ı merkûm ve yanınca olan Kızılbaş, mütezelzilü'l-ikdâm olup ru'b u hırâs-ı tâmm ile

373 ve sipâh ve silâhdâr... sümme hakkâ «TSB»: serdâr-ı sipehsalar ta'yîn olunub hamden sümme hamden «N».

374 tarafına «TSB»: taraflarına «N».

375 asâkir-i islâm «TSB»: asâkir-i ehl-i islâm «N».

376 mürûr «TSB»: mürûr ve ubûr «N».

377 Kurna «TSB»: Kurna kazası «N».

378 Kızılbaş «TSB»: Kızılbaş-ı bed-maâş «N».

379 cum'a «TSB»: mübârek cum'a «N».

380 ta'tîl-i asker «TSB»: ta'tîl-i asâkir «N».

381 ikdâm «TSB»: ikdâm-ı tâmm «N».

vilâyet-i mezkûreden hareket ve memleketleri tarafına azîmet etmeleriyle bi-fadlillahi teâlâ Devlet-i pâdişâhî ve yümn-i ikbâl-i şehinşâhî berekâtından³⁸² kal'a-i Kurna vech-i muharrer üzere taraf-ı Devlet-i Aliyye'den makbûz-ı kabza-i istihkâk-ı hüddâm-ı pâdişâhî ve mazbut-ı dest-i vükelây-ı zıllullahî olmağla hazret-i serdâr³⁸³, kal'a-i mezkûreye Dergah-ı âlî yeniçerilerinden me'mûr olanları ve yerlü kulların ve kifâyet mikdârı cebehâne ve zahirelerin tayîn etdikden sonra, üç yerde tarafeynden tahkîm-i iskele ile Şattü'l-Arab'ı ubûr ve şehri merkûmun yigirmi dokuzuncu çiharşenbih günü asâkir-i müntehabe³⁸⁴ ve cünûd-ı müctemi'a ile Basra kal'ası altına nüzûl edüp, ale's-sabah mübârek hamis günü³⁸⁵ tertîb-i âlây-ı sürûr-efzûyle ehl-i beled fukarâsına ferâh-bahşây-ı tesliyet olarak Basra'ya duhûl ve vilâyet-i mezkûre muhafazasına me'mûr olan vezîr-i müşârünileyh hazretlerin mansıbında³⁸⁶ istikrâr etmekle, li'l-lahi'l-hamd ve'l-minne, bu sevâd-ı a'zâm ve iklim-i muazzamdan zulûmât-ı müterâkime mürtefi' ve şerr-i eşrâr ve masâ'ib-i günâgûn mündefi' olmağla âlem ü âlemiyân hayât-ı cedîde³⁸⁷ ile mesrûr (68^e) ve kulûb-ı münkesire tâze cân ile mecbûr olmağla id üzere id vâki' olup, dest-i a'dâda esîr-bend-i zindân olan müslimîn gibi, mübtelây-ı belâyây-ı dil-güdâz ve düçâr-ı şiddet ü usret-i dûr u durâz olan fukarây-ı ibâd ve sâkinân-ı bilâd halâs, ve'l-hamdülillahî telâlâ tâze ayş ile ihtisas bulup yürek başından münba'is göz yaşı ve kânûn-ı dil âteşi ile perveriş bulan kavâfil-i duâ ve revâhil-i senâ kalb ü lisândan merfu'-ı bârgâh-ı Kibriyâ kılınmıştır. Allah³⁸⁸ sübhanehu ve teâlâ hemîşe devlet-i ebed-i pâdişâhî ve ikbâl-i devâm-ı ittisâl-i şehinşâhîyi müebbed ü müeyyed etmekle, sâye-i hümapâyelerin âmme-i müslimîn ve kâffe-i muvahhidîn üzerinde memdûd ve inâyet-i aliyyelerin fukarây-ı ibâdullah üzere nâ-mahdûd eyleye, bi-mennihi ve keremihi.

382 Devlet-i pâdişâhî ve yümn-i ikbâl-i şehinşâhî berekâtından «TSB» : Devlet-i Aliyye-i pâdişâh berekâtından «N».

383 serdâr «TSB» : serdâr-ı ekrem «N».

384 asâkir-i müntehabe «TSB» : asâkir-i mansûre «N».

385 ale's-sabah mübârek hamis günü «TSB» : ertesi pencşenbih günü «N».

386 mansıbında «TSB» : mansıbından «N».

387 hayât-ı cedîde «TSB» : hayat-ı iksîr-i cedîde «N».

388 Allah «TSB» : Hakk «N».

Binâenaleyh lâ-cerem serdâr-ı mükerrerem tedâbir-i hakimâne ve harekât-ı âkilâne ile ilhâk-ı tensîk ve tanzîm-i vilâyet ve istimâlet ve tergîb-i raiyyetde bezl-i makderet ve vâli-i vilâyete istikrâr vermekle sa'yleri meşkûr ve ef'âl-i cemîleleri mebrûr³⁸⁹ olup, zabt-ı tavâ'if-i askeriyye ve siyânet-i a'râz ve emvâl ve zirâat-ı raiyyet ve sâkinân-ı vilâyet olanları dahi, kemâl-i ümmîd ü istimâlet ile müreffehû'l-bâl ve âsûde-hâl buyurup, inşaallahu teâlâ bir fakirin bir habbesine itâle-i dest-i teaddî vü tecâvüz olunmayup, kemâl-i iffet ü adâlet ile avdetleri vâki' olmağın vâki'-i hâl vuku'ı üzere pâye-i serîr-i merhamet masîre arz-ı hâl olundu. Bâki emr ü fermân der-i ma'delet-nişânındır.

F a s l. Basra'nın karşı yakasında Gürdilân nâm mahalde mahall-i mezkûrun muhâfazasına münâsib vâki' olmağın, Kurna kullarından mâhsûb olmak üzere yüz nefer³⁹⁰ kal'a-i mezbûreye müstahfız tâyîn ve iki top³⁹¹ vaz' olundu. Vilâyet-i mezkûrenin³⁹² bu vech üzere nizâmı verilip, vâlisi³⁹³ tahsîl-i ünsiyet ü miknet edince serdâr-ı âlî-vakar ve masûn olan asâkir-i Rüstem-şîâr, tahrîk-i inan ü rekâib-i necâ'ib' edüp³⁹⁴ ale't-tarîk bir buçuk sâat mesâfe, Han nam mekânda saâdetlü Ali Paşa³⁹⁵ bast-ı hân-ı ziyâfet ve ehîbbâ ile bir sâat mikdârı kâm-yâb-ı sohbet olduklarında³⁹⁶, taraf-ı hazret-i serdârîden³⁹⁷ bir kakum³⁹⁸ ilbâsıyla ikrâm olduklarından gayri, dîvân efendileri, mühürdâr iken terbiye-i serdarî ile mansıb-ı ma'hûda terakkî edüp, çerağları olmağın ol dahi bir semmür ile ihti-

389 mebrûr «TSB» : mevfûr «N».

390 yüz nefer «TSB» : yüz nefer efrâd «N».

391 top «TSB» : top ve bir mikdârı cebehane «N».

392 Vilâyet-i mezkûrenin «TSB» : Avdet-i Serdâr Mustafa Paşa-yı dilîr be-Bagdad-âbâd, serdâr-ı vezîr Daltaban Mustafa Paşa-yı dilîr Vilâyet-i Basra'nın «N».

393 nizâmı verilüp vâlisi «TSB» : nizâmın ve intizamın verip «N».

394 idince serdâr-ı âlî-vakar... necâ'ib' edüp «TSB» : verdikten sonra mâh-ı sevvâlîn yedinci pençenbih günü cümle asâkir-i Rüstem-şîâr ile Basra altından nehzat ve cânib-i Bagdad-âbâd'a teveccüh ve azîmet edüp «N».

395 Saâdetlü Ali Paşa «TSB» : Muhâfız-ı Basra vezîr Bey-zâde Ali Paşa-yı dilîr «N».

396 olduklarında «TSB» : bu kelîme yok «N».

397 taraf-ı hazret-i serdârîden «TSB» : taraf-ı serdârîden «N».

398 kakum «TSB» : kakûm-ı erkân kürk «N».

râm (68^b) olunduktan sonra³⁹⁹, herkes akrarıyla ve her yâr münâsib yârıyla teânük u tesâfûh ve hüzn-i dil-sûz-ı dâğ-u vedâ⁴⁰⁰ ile ciğer-sûz olarak müfâreket etdiler⁴⁰¹.

Mahall-i mezkûrdan azîmet olunup, altı sâat⁴⁰² mesâfe Deyr nam menzile nüzûl olundu. Ferdâ rûz-ı firûz-ı cum'a⁴⁰³ Kurna mukabelesinde⁴⁰⁴ Şurş nâm mevzî⁴⁰⁵, haymegâh-ı asker-i nusret-eser olup⁴⁰⁶, ertesi gün hazret-i serdar-ı⁴⁰⁷ âli-vakar Şattu'l-Arab'dan mürûr⁴⁰⁸ ve orduya şeref-bahşây-ı nüzûl oldular. Lâkin üç günde⁴⁰⁹ kusûr-ı asker ancak rehyâb-ı ubûr oldu⁴¹⁰.

Mâh-ı mezkûrun onuncu günü⁴¹¹ Ferecullah Han orduya vârid olmağla şeref-i mülâkât-ı hazret-i Âsâfiye⁴¹² vâsil olup, Devlet-i Aliyye'ye izhâr-ı hulûs ve edây-ı mahsûs ve gayr-i mahsûsaya taahhüd etmeğın, taraf-ı âsâfiden⁴¹³ lâzimesi üzere⁴¹⁴ ikrâm ve suâl-i hâtır ile ihtirâm olundu.

Esnây-ı musâhabbetde, «Oğullarınız ve birader-zâdeleriniz me'an mıdır?» deyü taraf-ı hazret-i serdâriden⁴¹⁵ istihbâr olundukda, «Şeyh Mâni'i hâk-i pâye getürmeleri için gönderilmişlerdir. Elbette kendüyi bizzat ya⁴¹⁶ akreb-i akrabâsından birin huzûr-ı saâdete getürürler» deyü redd-i cevâb ile minvâl-ı kelâma ittisâl verüp,

399 olunduklarından gayrı... olunduktan sonra «TSB»: ve riâyet ve «N».

400 dâğ u vedâ «TSB»: dâğ u dâğ «N».

401 etdiler «TSB»: ve tahrîk-i inan ve rikâb-ı necâib edüp «N».

402 azîmet olunup altı saat «TSB»: altı saat «N».

403 ferdâ rûz-ı firûz cum'a «TSB»: ve ertesi cum'a günü andan dahi rihlet ve «N».

404 mukabelesinde «TSB»: kal'ası mukabelesinde «N».

405 mevzî' «TSB»: mekân «N».

406 olup «TSB»: kılınıp dahi «N».

407 gün hazret-i serdâr «TSB»: şenblî günü serdar «N».

408 mürûr «TSB»: mürûr u ubûr «N».

409 lâkin üç günde «TSB»: ve «N».

410 rehyâb-ı ubûr oldu «TSB»: üç günde rehyâb-ı ubûr edebildiler ve dahi «N».

411 günü «TSB»: bâzâr günü «N».

412 hazret-i âsâfiye «TSB»: serdâriye «N».

413 âsâfiden «TSB»: serdâriden «N».

414 üzere «TSB»: olan «N».

415 me'an mıdır deyü taraf-ı hazret-i serdâriden «TSB»: bile midir «N».

416 elbette kendüyi bizzât ya «TSB»: elbette bizzât kendüyi veya «N».

taraf-ı âsâfiye tevcih-i hitâb ile⁴¹⁷ «sultanım hâlâ eğerçi biz sizin müsafirininiz. Ammâ hakikatde cenâbınız bizim müsafir-i azîzimizsiz. Kudûmünüz ile ihyâ ve sohbetinize vusûl ile kâm-rân-ı müddeâ olduk» deyü te'kid-i mes'ele-i mahabbet etdi. Bu üslûbda bir sâat⁴¹⁸ hem-sohbet olup taraf-ı âsâfiden⁴¹⁹ vezîrâne bir semmûr ferâce ilbâs ve zeyn-i zerrîn ve raht-ı sîmîn ile ârâste bir re's esb dahi ihsânla ikrâm olunup, râhî oldu. Merkûm kasîrû'l-kame, masbugû'l-lihye, tedbîr-i umûra kâdir, duhûl-i mehâlike câsir, tahlîl ü tavsîl ve âb ile âteşe imtizâç ve mühimm etdüğü umûra revâc vermekde mâhir, devâhî-i rûzgârdan olup, ancak vallahu'l-a'lem tevekkûlden bi'l-külliyye ârî olduğundan nâşî⁴²⁰, dâr u diyârında dûr ve kec tab'an-ı dihkân ve bî-edebân-ı Urban arasında mehcûr olup hurfat u urât-ı⁴²¹ ri'â'-ı şâta muhtâc olduğuna zâhir hâli şâhid-i kâfidir.

F a s l. Mâh-ı merkûmun⁴²² on ikinci gecesi leyle-i selâsâ⁴²³, takvîm-i âlemde rakam-ı nevrûz-ı sultânî bedîd ve zîc-i eyyâmnda tayin-i rûz-ı firûz-ı cedîd olmağın, lûtf-ı havâ (69^b) ve ayş-ı henâ emn ü emân, adl-i sultan, leyle-i mükîre, rûy-ı zemîn envâ'-ı reyâhîn ile müzhire esbâb-ı şâdmânî müheyyâ nagamat-ı anâdil-i rûh-efzâ :

B e y t

Revnak-efzay-ı cihân oldu yine fasi-ı bahâr
Ârız-ı gül-bîni gül kıldı yine lâle izâr

Kıldı sahn-ı çemeni san'at-ı Bihzâd-sabâ
Hüsn-i tasvir-i revâhîn ile bir Yûsuf-ı zâr

mutrib-i sabâ, âheng-sâz-ı sadây-ı sohbet ve lûtf-i havâ, muharrrik-i târ-ı şerâyîn-i ayş u işret olmağın, leb-ı Şatt'l-Arab nasb-ı sehâbe-

417 taraf-ı âsâfiye tevcih-i hitâb ile «TSB» : eğerçi «N».

418 bir saat «TSB» : bir saat mîkdârı «N».

419 âsâfiden «TSB» : serdârîden «N».

420 olduğundan «TSB» : olduğundan naşî «N».

421 olup hurfat u urat «TSB» : ve hurfat ve urat «N».

422 mâh-ı merkûmun «TSB» : mâh-ı mezbûrun «N».

423 gecesi leyle-i selâsâ «TSB» : salı gecesi «N».

leriyle tezyîn ve darb-ı hıyâm-ı gûnâgûn ile tahsîn olunup⁴²⁴, taraf-ı hazret-i serdarîden⁴²⁵ tedârük-i ziyâfet ile⁴²⁶ vüzerây-ı izâm ve mir-i mirân-ı kirâm cümle serkârân-ı asker-i islâm ve Fereculah Han dâvet olunup, ol sâhâ-i müferrih-bahâ meşâil-i şârîka ve esrice-i bârika ile ârâste ve rûy-ı derya müzeyyen firkateler ve mükemmel kayıklar ile pirâste olunup⁴²⁷, envâ'-ı sanâyi'-i garîbe i'mâl ve sadây-ı top u tûfeng ra'd-âsâya ittisal verilüp ol taraflarda görülmemiş, belki bir ferdin mesmu'u olmamış humbara-endâzân ve âteşbâzân semender-veş gavtahôr-ı deryây-ı âteş olup, garâib-i âteşbâzi ile hâss u âmm temâşây-ı nâdide ve seyrân-ı nâ-şenide edüp, ber-köri-i a'dâ şâdmânî-i ehîbba tahsîl-i merâm olundu.

Ferdâ⁴²⁸ hân-ı merkum hazret-i serdarî⁴²⁹ ile bir nevbet dahi tenhâ-nişîn olup, lâzım gelen ahvâl mükâlemesinde hân-ı mezbûr asakir-i pâdişahinin uğurları güşâde ve her lâzimleri âmâde olup⁴³⁰, Bağdad ve Basra sahrâsında olan bedhâhların tâb u tüvanları meslûb, belki Acem serhadlerinde olan muhâlifler mercübül-kulûb oldukların ifâde ve «lâ-cerem min indillâh-i teâlâ mansur ve muzaffersiz» deyü ikrâr ve üç dört def'a tekrâr ile teşebbüs-i dâmen-i hazret-i serdarî ve recây-ı nazar-ı inâyet ve taahhüd-i hizmet ve te'kid-i sadakat edüp, yarındası yevmü'l-erbi'â, sâlis-i aşer-i şevvâlül'mükerrem⁴³¹, me'zunen rû-be-râh⁴³² oldu. Bu gece azîm şarkî havâlar olup nuzûl-ı emtâr ve rahmet-i bî-hisâb ile benât-ı nebât tarâvet-i tâze ve rebî'-i bedî' safâ-yı bî-endâze buldu.

F a s l. Umûr-ı memleket bu karâra gelince, bundan akdem serzede-i⁴³³ nevk-i kalem olduğu üzere Hasekî Mehmed Ağa, Kurna kal'asına ağa nasb ve bin dört nefer olmak üzere altı oda Dergâh-ı

424 olunup «TSB» : bu kelime yok «N».

425 taraf-ı hazret-i serdarîden «TSB» : taraf-ı serdarîden «N».

426 ile «TSB» : bile «N».

427 olunup «TSB» : bu kelime yok «N».

428 ferdâ «TSB» : ertesi gün «N».

429 hazret-i serdarî «TSB» : serdar-ı âlî-vakâr «N».

430 olup «TSB» : bu kelime yok «N».

431 yarındası yevmü'l-erbi'â sâlis-i aşer-i şevvâlül'mükerrem «TSB» : ertesi mâh-ı mezbûrun on üçüncü çiharsenbih günü «N».

432 rû-be-râh «TSB» : revan «N».

433 serzede-i «TSB» : serde-i «N».

âli (69^b) yeniçerileri⁴³⁴ tâyin ve bir kıst mevâcib ve sekiz aylık zahireleri verilüp ve yerli kulları dahi yeniçeriyân-ı pür-tüvân ve gönüllüyan-ı yemin ü yesâr ve azebân ve müstahfızan ve cebeciyân ve topçuyân ve küttâb ve çavuşân-ı Dîvân cem'an yekûn bin yedi yüz altmış yedi nefer olmak üzere, vüzerây-ı izâm ve mîr-i mîrân kapularında olan merdân-ı kârzârdan kendü rağbetleri ile tahrîr ve beş aylık zahireleri ve kal'a-i mezkûre ta'mîr⁴³⁵ ve cebehâne mühimmâtı tevfir olunup, kal'a-i mezkûrenin istilây-ı Arab u Acem⁴³⁶ ile ba'zı topları⁴³⁷ Acem tarafına nakl ve ba'zısının dahi ehl-i kal'a tûde-i hâkde pinhân etmeleriyle, zir-i hâkde olanları ihrâç ve istis-hâb olunan toplardan⁴³⁸ iki pare kolonborna top vaz'ı ile takviye olunup, mâ-yahtâç-ı⁴³⁹ kal'a tekmîl olunduğundan gayri, Basra eyâleti bilâd-ı harreden olup germiyyet-i havada meks-i asker⁴⁴⁰ ü devâbb adîmü'l-imbân olmağın, ikbâl-i sayf ile avdet iktizâ etmeğın, işbu sefer-i mansûra me'mûr olan vüzerây-ı izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm ve sâir asâkir-i islâmın her birine taraf-ı serdârîden sefine vü zahîre ile imdâd ü îânet, mâ-yahtâçları tekmîl ve riâyet olunup göçe karar verildi⁴⁴¹.

F a s l. Mâh-ı merkûmun⁴⁴² on dördüncü günü yevmü'l-hamis, ordu Kurna altından rihlet ve bir sâat mesafe ile Nehr-i Mâdiyân'a çeyrek sâat mekâna sâye-endâz ve iki gün ikâmet olundu⁴⁴³. Ve hemân yine ol gün tekayyüd-i serdârî ile nehr-i merkûma⁴⁴⁴ bend-i sefâyin-i cîsr ve beyne's-salâteyn ubûra mübâşeret olunup, nehr-i mezkûrun mahâll-i uburu pîş ü pesden âb u gil ile mümtezic müm-ted çamur olmağla azîm zahmet çekildi. Ancak mehtâbın yüzü ak olsun, ol gece sabaha ve yârın ahşama dek⁴⁴⁵ asker-i islâm ubura

434 Dergâh-ı Âli yeniçerileri «TSB» : yeniçeri kulları «N».

435 tâmir «TSB» : tâmir ve termîm «N».

436 Arab u Acem «TSB» : Acem ü Arab «N».

437 topları «TSB» : top-u kal'a-kûpları «N».

438 toplardan «TSB» : tûp-u kal'a-kûplardan «N».

439 mâ-yahtâç «TSB» : mâ-yahtâç ile «N».

440 meks-i asker «TSB» : asker meks «N».

441 ve riâyet olunup göçe karar verildi «TSB» : ve «N».

442 merkûmun «TSB» : mezkûrun «N».

443 olundu «TSB» : bu kelime yok «N».

444 merkûma «TSB» : merkum üzere «N».

445 dek «TSB» : değın «N».

rehyâb olmuşlardır⁴⁴⁶. Bu menzilde Mânî'in birâder-zâdesi Şebîb mezbûrdan⁴⁴⁷ mektub ve bir kaç re's esb-i hasîs, pîşkeş ve birkaç ekâbir-i Urbân-ı Müntefik ve Ferecullah⁴⁴⁸ oğlu es-Seyyîd Abdullah ile gelüp huzûr-ı serdârîye rû-mâl ve teşrif-i abâ ile mezbûr ve me'ân olan meşâyîh tebcil olunup⁴⁴⁹, merkûm Şebîb arz-ı hizmet ve edây-ı resm-i ubûdiyyet ider gibi, «asker-i islâm⁴⁵⁰ Selmân Hız Ali üzerine varur kıyâsıyla varup, imdâd⁴⁵¹ etmek fikriyle ol tarafa varılmak üzere iken, bu tarafa imâle-i ligâm-ı azîmet buyurduğunuz istimâ' olunmağın, ol tarafı alâ-hâlihi koyup bu tarafa gelmişüzdür»⁴⁵² demekle, Hazret-i serdâr-ı ekrem⁴⁵³ «Selman Hız Ali kimdir ve sizin (70^a) imdâdınıza⁴⁵⁴ ne ihtiyâç vardır. Henüz⁴⁵⁵ ânın ismi ve resmi sem'-i hümâyûn-ı şehriyâriye ilkâ ile ma'lûm ve nice vûkelânın dahî mesmû'ları olmamışdır. Ancak asker-i islâm Basra'nın zabt ve vâlisinin istikrârına me'mûr olmağla gelüp li'l-lâhi'l-hamd edây-ı hizmet etmişlerdir. Asâkir-i pâdişâhi mânend-i katarât-ı emtâr ve misâl-i a'dâd-ı rimâldir. İmdâd u îânete muhtâç değüldür⁴⁵⁶» deyü fermân-rân-ı cevâb olup, me'ân olan asker-i islâma işâret-birle isbât-ı müddea ve iskât-ı müddei etdiler. Ve Mânî-i merkûmun mektubu feth ü kırâat olunup, bir mikdâr izhâr-ı tâb ü tûvân ve başmda vefret-i girbân-ı Urban olduğun tahrîr ve edebden hâric idâre-i lisân-ı hâm-hâme⁴⁵⁷ etmeğın, taraf-ı serdârîden redd-i cevab ile tahrîr olunan Arâbî mektubun asl-ı Türkîsi bi-aynihi sebt-i eser kılındı :⁴⁵⁸

446 olmuşlardır «TSB» : oldular «N».

447 Şebîb mezbûrdan «TSB» : Şebîb'den «N».

448 Ferecullah «TSB» : Ferecullah Han «N».

449 olunup «TSB» : olundu «N».

450 asker-i islâm «TSB» : asker-i ehl-i islâm «N».

451 imdâd «TSB» : imdât ü îânet «N».

452 gelmişüzdür «TSB» : geldik «N».

453 Hazret-i serdâr-ı ekrem «TSB» : serdâr-ı ekrem dahî «N».

454 imdâdınıza «TSB» : îânetinize «N».

455 henüz «TSB» : bu kelime yok «N».

456 değüldür «TSB» : değüllerdir «N».

457 hâme «TSB» : hâme-engiz «N».

458 asl-ı Türkîsi be'-aynihi sebt-i eser kılındı «TSB» : Türkî tercümesidir «N».

Sûret-i mektub

Kıdvetü'l-aşâ'ir, umdetü'l-kabâ'il Müntefik şeyhi eş-Şeyh Mânî' zîdet aşiretehu ba'de's-selâm inhâ olunur ki, karındaşın oğlu Şebîb mektubunuz ile varid olup, mefhûmu ma'lûmumuz olmuştur. Devlet-i Aliyye ve südde-i seniyye ve vükelây-ı sultânîye'ye hulûs ve ba'de'l-yevm sadâkat üzere hizmetde bulunmanızı ifâde ve hâlâ üzerinizde vefret-i aşâ'ir u kabâ'il ve evlâd u akrabâ ve evlâd-ı âmm ve her birinin tevâbi' ü levâhiki olup, cümleye şey' verilmek lâzım geldiğm ve mesârif-i kesîreniz olduğun ve «biz dahî pâdişâh⁴⁵⁹ kuluyuz. Gayrilerden ziyâde⁴⁶⁰ müstahaksız» deyü i'lâm etmişsiz.

Ma'lûm ola ki, bundan akdem bi'n-nefs Bağdad'a buzûrumuza gelüp, yâbud sadr-ı Ammâre'de gelmek üzere taahhüd etmiş iken, hâlâ ba'zı ma'zeret ile merkûmu göndermişsiz. İmdî mahfi olmaya ki, iktidâ Bağdad'a tarafımıza gelen mektubunuzda geçen ahvâllerden tevbe vü rücû', ba'de'l-yevm kanâat ile kendü hâlinizde olup, sâbıka Müntefik şeyhi olanlar ne tarîkde sülûk ide-gelmişler ise, sülûk etmeğe şart ü taahhüd etmeniz ile biz dahi tevbenizi kabûl ve istimâlet-nâme tahrîr ü irsâl etmiş idik. Hâlâ yine ol re'y ü kelâm üzereyiz. Makam-ı hükûmet, makam-ı sıdk olup, ol makam-ı mekremetde olanların sözleri râst u sâdık ve abidleri vâsık olmak elzem olmağın, inşaallahu teâlâ biz⁴⁶¹ dahi sözüümüzde⁴⁶² sâdık olup ahdimizden nükûl, adîmü'l-ihtimâldir. Böyle olunca senin aşâ'ir ü kabâ'il cem'ine sebep nedir? Bunların (70^b) cem'iyyet-i lâ-şekk mesârif-i kesîre iktizâ eder ve mesârif-i kesîre âdemi tamâ-ı hâma, belki niçe mehâlîke düşürür. Li'llâhi'l-hamd şevketlü, kudretlü, azametlü, kerâmetlü, mehâbetlü pâdişâhımız, pâdişâh-ı rûy-ı zemîn edamallahu teâlâ fî eyyâm-ı âmire ve halledede hilâfete ilâ yevmüddin hazretlerinin askeri encüm-misâl ve leşker-i mânend-i a'dâd-ı rimâl olup, âhâr askere ihtiyacları olmadığın bilürsüz. Sizler ancak kadîmü'l-eyyâmdan tasaddukat-ı pâdişâhîden mu'ayyen olan nân-pâre ile Basra vâlîlerinin bizmetlerine ve tahsîl-i rızâlarına me'mûrsuz. Andan gayrı sizden nesne matlûb u me'mûl değüldür. İmdî

459 pâdişâh «TSB» : pâdişâh-ı gazî hazretlerinin «N».

460 ziyâde «TSB» : ziyâdece «N».

461 biz «TSE» : bizler «N».

462 sözüümüzde «TSB» : kelâmlarımızda «N».

bu üslûb üzere sâlik ve tarîk-i sadâkatde sâbit⁴⁶³ olup, lüzûmu olmayan A'râbı tahfif ve defter-i mufassal-ı hâkânîde meşyehatınıza müteallik olan maîşet ile kanâat ve mesârif-i taklîl edüp, hâlâ muhâfız-ı Basra vezir-i celîlü'l-kadr⁴⁶⁴ saâdetlü Ali Paşa hazretlerinin hizmetinde rızâsı⁴⁶⁵ üzere harekete bez-i makderet idesiz ki, husûl-ı matlab u hâlinize ensebdir. Cem'iyet-i asker mahall-i töhmetdir. «*el-Takvâ mevâzi'u't-tehem*» kendü hâlinize mukayyed ve tasaddukât-ı pâdişâhîden mu'ayyen olan nân-pâre ile muktefi oldukdan sonra, cem'iyet-i aşâ'ir ne iktizâ eder, âkilâne tefekkür ve hakîmâne tedebbür edüp ne'üzübillah gazâb-ı pâdişâhîden be-gayet ihtirâz ve def'-i vesâvis-i şeytân-ı la'in edüp tarîk-i müstakîmde sâbit-kadem olasız. Zîrâ avâtîf-ı aliyye-i şehriyârîden afv-ı cürm bir nevbet, iki nevbet olur. Bu sene-i mübârekede afv-ı pâdişâhiye mazhar olmuşuz Bundan sonra yine evvelki hâle şurû' idersen, pâdişâh-ı islâmın⁴⁶⁶ seyfi tavîl ve adûsı zelîl olduğun ve tarîk-i Hakk'dan udûl edüp, bagy u fesâd edenlerin âkıbetü'l-emirleri neye müncecer olduğun bilürsüz. Ne'üzubillah bu kerre gazâb-ı pâdişâhîden halâs-ı giribân muhâldir. Günâhın boynuna. Bize⁴⁶⁷ mahall-i itâb kalmadı. Nasihat-pezîr olmağla def'-i A'râb ve tahfif-i mesârif ve kanaat-i mu'ayyen ile mekân ve me'vânızda müreffehül-bâl ve muntazamu'l-ahvâl olup, devâm-ı ömr-ü devlet-i pâdişâhî duâsına kıyâm gösteresin.»⁴⁶⁸

والله سبحانه تعالى ولي التوفيق وهو يهدي الى سواء الطريق والسلام

Mektûb-ı merkûm, Şebîb'e teslim ve Ferecullah Han oğlu es-Seyyid Abdullah dahi taraf-ı (71^a) serdârîden bir kabza hançer-i tilâ in'âmıyla nevâziş olunup⁴⁶⁹ râhî oldular. Bundan akdem mezbûr her bir gelüp gitdikçe gâhî kürk ve gâhî ferâce vü abâ ilbâsıyla inâyet olunmuşdur. Mezbûrun getürdüğü atlar lâyık-ı merbât

463 sâbit «TSB»: sâbit-kadem «N».

464 vezîr-i «TSB»: vezîr-i dilir «N».

465 rızâsı «TSB»: rızasına muvâfık «N».

466 islâmın «TSB»: islâm hazretlerinin «N».

467 Bize «TSB»: bize bir dürlü «N».

468 es-Selâm «TSB»: Alâ men'it-tebeahu'l-Huda «N».

469 olunup «TSB»: bu kelime yok «N».

olmağla bazı muhtâçlara in'âm olundu. Bu gün Bağdad tarafından mektuplar vârid ve nice beşâret irâd etmişdir.

Rûz-ı firûz-ı bâzâr, sâbi' âşer-i şevvâl : Menzil-i mezkûrdan⁴⁷⁰ rihlet ve beş sâat mesâfe, kurb-ı astâne-i Hazret-i Uzeyr Aleyhis-selâm'a nüzûl olundu. Ferdâ mahall-i merkûmdan nehât⁴⁷¹ altı sâat mesâfe Ubeysâ nam menzil asker-i encüm-şümâra karârgâh oldu. İttifakan fakîr bugün asker-in evveline karîb mekâna vâsıl ve kesb-i râhat için ba'zı çemenzara nüzûl edüp meks etdükde, dört beş kat sufûf-ı me'lûfe ile asker-i islâmın evvel âhiri tahmînen ve izdihâmen dört sâat mesâfe olduğun müşâhede ettim.

Ferdâ tahrîk-i livây-ı azîmet olunup⁴⁷², beş sâat menzil ile Ümmü'l-Cemel nâm nehr-i azîmin bir sâat mesâfe taraf-ı şarkisinde nüzûl olundu⁴⁷³. Bu menzilde nehr-i mezkûr ubûr⁴⁷⁴ olunup Cevâzîr⁴⁷⁵ mukataasına duhul ile zâbit tayîn ve nizâmı verilmek musammem iken, hikmet-i ilâhiyye sular tuğyân ve sahârî mânend-i bahri-ummân olup⁴⁷⁶, yollar mesdûd ve caddeler meşdûd olmağın, bi'z-zarûre fesh-i azîmet olup⁴⁷⁷ Zekiyye şattına nasb-ı sefâyîn-i cisre mübâşeret olundu⁴⁷⁸. Bir gün⁴⁷⁹ ikamet ile⁴⁸⁰ mâh-ı merkûmun⁴⁸¹ yigirmi birinci rûz-ı pencşenbih ubûra⁴⁸² istibdâr, ertesi⁴⁸³ dahi ikamet ve kusûr-ı asker ubûr⁴⁸⁴ ve Ebû Sidre nâm menzile üç dört sâat

470 Bugün Bağdad tarafından ..... menzil-i mezkûrdan «TSB» : ve şehri mezbûrun on yedinci bâzâr günü, menzil-i mesfûrdan «N».

471 nüzûl olundu. Ferdâ mahall-i merkûmdan nehât «TSB» : ve ertesi düşenbe gün andan dahi «N».

472 menzil asker-i encüm-şümâra ..... Ferdâ tahrîk-i livây-ı azîmet olunup «TSB» : menzil-i dil-fezâyâ ve dahi ertesi salı günü «N».

473 nüzûl olundu «TSB» : asker-i encüm-şümâra karârgâh ve kılındı «N».

474 ubur «TSB» : mürûr u ubûr «N».

475 Cevâzîr «TSB» : Cevâzîn «N».

476 olup «TSB» : bu kelime yok «N».

477 olup «TSB» : ve «N».

478 olundu «TSB» : ve «N».

479 gün «TSB» : gün mîkdârı «N».

480 ile «TSB» : ve «N».

481 merkûmun «TSB» : mezbûrun «N».

482 rûz-ı pencşenbih ubûra «TSB» : pencşenbih günü mürûr ve ubura «N».

483 ertesi «TSB» : ve ertesi cum'a günü anda «N».

484 kusûr-ı asker ubûr «TSB» : kusûr-ı asker-i ehl-i islâm mürur ve ubûr «N».

mesâfe kat'ı ile nüzûlî olundu⁴⁸⁵. Andan dahi rihlet iki buçuk sâat mesâfe ehvârdan hâric ale't-tarîk bir nehir cârî olmağın bir mikdâr yeri sedd ve bir mikdâr yerine köprü nasb olunup, kable'z-zuhr ubûra şurû' ve beyne's-salâteyne dek⁴⁸⁶ tarîk meslûk iken, şiddet ü hiddet-i cereyân-ı âbdan nâşî köprünün sedd ü bendi mütelâşî olup râh münkati' oldu⁴⁸⁷. Sefineler dahi Şatt'da olup ol araya getirilmek mümkün olmamağla, tedbîr-i serkârân ve ikdâm-ı hazret-i serdâr-ı kesîrû'l-ihitimâm⁴⁸⁸ ile iki tarafa tahkîm-i evtâd-ı amîk ve şüdd-i cimâl-i hibâl-i azîmü'l-cüsse, kaviyyü'l-bünye olup⁴⁸⁹, üzerine bend-i ahşâb-ı müstakîme tertib ve huşv-ı hâr ü hes ile köprü nasb olunup, ol gece kusûr-ı asker dahi ubûr ile (71^b) mâh-ı mezkûrun⁴⁹⁰ yigirmi dördüncü günü rûz-ı bâzâr⁴⁹¹, bir buçuk sâat ehvârdan hâriç ve Luristan dağlarından nâzil, arz-ı tarîkde âb-ı şûrdan bir azîm nehr cârî olmağın, sedd ü bendine dek asker tevakkuf etmeyüb, bi-eyyi vechin kâne herkes yerlü yerinden ubûra⁴⁹² sür'at etmekle, hazret-i serdâr-ı⁴⁹³ pür-ikbâl ve sâir ashâb-ı ahmâl u eskâl kelekler tedârük ve esvâb mâkûlesin ta'bîr ve devâb mâkûlesin⁴⁹⁴ suya urup geçürmüşlerdir⁴⁹⁵. Bu bâbda asker tarafından bilâ izn-i serdâri vâki' olan acele ile⁴⁹⁶ hükm-i kazâ vü kader üç dört nefis⁴⁹⁷ garîk-i lücce-i helâk olduğundan gayri, ancak üç günde tamâm-ı asker ubûr, hattâ⁴⁹⁸ toplar dahi arabasıyla⁴⁹⁹ suya urulup keşân berkeşân mürûr etdi. Andan dahi rihlet yevmü's-selâsâ mâh-ı mer-

485 olundu «TSB» : ve «N».

486 dek «TSB» : değîn «N».

487 oldu «TSB» : ve «N».

488 ikdâm-ı hazret-i serdâr-ı kesîrû'l-ihitimâm «TSB» : ikdâm-ı serdâr-ı kesîrû'l-ikdâm ve ihtimâm «N».

489 olup «TSB» : olunup «N».

490 mezkûrun «TSB» : mezbûrun «N».

491 rûz-ı bâzâr «TSB» : bâzâr günü «N».

492 ubûra «TSB» : ubûr ve murûra «N».

493 hazret-i serdâr-ı «TSB» : serdâr-ı «N».

494 esvâb mâkûlesin ta'bîr devâb makûlesin «TSB» : esvâb mâkulesin «N».

495 geçürmüşlerdir «TSB» : geçürdiler «N».

496 acele ile «TSB» : aceleden «N».

497 üç dört nefis «TSB» : üç nefis «N».

498 hattâ «TSB» : ve «N».

499 arabasıyla «TSB» : arabalarıyla «N».

kûmun yiğirmi altıncı günü⁵⁰⁰, Kubeyl Huteym nam menzile beş saat mesâfe ile nüzûl olunup, vakt-i zehâbda tâze vü ter olan benât-ı nebât hadd-i bülûğa resfde ve hân-ı ni'met-i ilâhiyye câ-be-câ keşide; ve envâ'-ı ezhâr u encüm-i arziyye zâhire ve vücûh-ı âlem-i nâzıra, emn ü emân-ı sıhhat-i ebdân, sulh-ı gûn ü güsfend ve rahtı-i şu'bân ve evzâ'-ı serkârân müşfikâne ve hareket-i cünûd edebâne, merdân-ı nefir-i seher-hız dūr-a-dūr mehterhâneler ferâh-engîz olup, tayy-i merâhil, kat'-ı menâzil ederek⁵⁰¹, rûz-ı pencşenbih kal'a-i Saruciyye, nâm-ı diğerk Kehlâ menziline altı saat mesâfe ile nüzûl olundu⁵⁰².

Andan dahi tahrîk-i tâziyâne-i sür'at, dört saat mesâfe Sürût nam mahall, cilve-gâh-ı hıyâm-ı gülzâr iştibâh olundu. Bu menzîl sahrâ olmağla, hevr suyu ile iktifâ olundu. Ve bu menzilde küfürrâ hacir-i matbûh ile binâ olunmuş bir sedd-i memdud olup, der-asl ne idi ve kimin binası ve ne tarîk ile harâb olduğundan kimse haber vermemişdir⁵⁰³.

Sefâyîn-i zahîre vüsûlu için bu menzilde üç gün⁵⁰⁴ ikamet olunup, herkes kudreti kadar⁵⁰⁵ gemilerden zahire alıp, bundan sonra⁵⁰⁶ ordu gemilerden ayrılmak üzere⁵⁰⁷ taraf-ı şimâle suud.

Yevmü's-sebt gurre-i zilka'detü's-şerife : beş saat hareket ve⁵⁰⁸ Lûristân dağları kurbünde Karatepe nâm menzilde madrib-i hıyâm-ı ikamet⁵⁰⁹ olundu.

500 rihlet yevmü's-selâsa mâh-ı merkûmun yiğirmi altıncı günü «TSB» : mâh-ı mezkûrun yiğirmi altıncı günü ruhsat olunup «N».

501 olunup vakt-i zehâbda ..... kat'-ı menâzil ederek «TSB» : ve andan ikinci konakda «N».

502 altı saat mesâfe ile nüzûl olundu «TSB» : altı saatde nüzûl ve «N».

503 vermemişdir «TSB» : vermedi «N».

504 üç gün «TSB» : üç gün mîkdârı «N».

505 kadar «TSB» : mertebe «N».

506 zahire alıp bundan sonra «TSB» : zahirelerin «N».

507 ayrılmak üzere «TSB» : ayrılıp «N».

508 suud. yevmü's-sebt gurre-i ..... beş saat hareket ve «TSB» : suud eyledi ve mâh-ı zilka'denin gurresi şenbih günü mahall-i mezkûreden dahi hareket ve beşinci saatde «N».

509 madrib-i hıyâm ikamet «TSB» : darb-ı hıyâm-ı nüzûl «N».

Yevmü'l-isneyn sâlis-i mâh-ı mezkûr, ibtidây-ı nisân : nisfu'l-leyl⁵¹⁰ rihlet ve on iki sâat tahrîk-i mehmîz-i hunrîz ile Acem kurâsından Beksâ nam karye kurbüne nüzûl olundu. Karye-i mezkûre⁵¹¹ dağ dâmeninde miyâh-ı kesîre (72⁴) beyninde zâtü'n-nahîl bir karye-i ma'mûre olup, Luristân hanına tâbi' subaşısı Kâzım nâm kimesne hazret-i serdâriye buluşup⁵¹² teşrîf-i abâ ile ser-firâz oldu⁵¹³.

Yarındası⁵¹⁴ ale's-seher, rihlet ve iki buçuk sâat nehr-i Ziyâd nâm menzile nüzûl olunup, ba'dehu nehzat ve⁵¹⁵ yedi sâat mesâfe, Bağdad'a tâbi' Bedre sancağına nüzûl olundu. Andan dahî nehzat, iki üç⁵¹⁶ sâat mesâfe sâha-i Surrâh nâm menzile nüzûl olunup⁵¹⁷, bu menzillerde ondan mütecâviz sengistan içre enhâr-ı câriye ayaktan ubûr ve azîm çamurluklardan mürûr ile hayli zahmet çekildi. Mârû'z-zıkr Şebîb, Mâni' 'e varup mektub-ı âsâfiyi isâl etdikde, yevmü'l-cum'a, sâbi'-i zilka'de, hâmis-i nisân : Mâni'-i merkûmdan tekrar hazret-i serdâriye mektub vârid olup, mefhûmunda⁵¹⁸ «nasîhata şâmil, akvâl-i sahîhaya müştemil, mu'cib (ü) mu'ciz olan kitâb-ı şerîf ve hitâb-ı latifleri vâsil olup, şarâb-ı sâffisinden tenâvül ile reyyân ve hoş râyıhasından sekrân oldum ve muktezâsınca âmil ve ma'nâsına mûmtesil oldum. Atebe-i Aliyye-i sultâniyye evliyâsına ve südde-i seniyye-i hâkâniyye vükelâsına hulûs-ı taviyyet ve sufuvv-ı niyyet yanımızda sâbitdir⁵¹⁹. Belki farz u vâcibdir. Zirâ itâat-i imâm, yâni Sultan, Allah ve Rasulünün itâatlerine merbût u menûtdur. Mukaddemâ taleb ettiğimiz mezîd lütf u şefekat, sıdk u ihlâsımıza münâfî ve ubûdiyyetimizin hilâfı degûldür. Zirâ Devlet-i kahire evliyâsının lütufları hâss u âmm beyninde sâ'ir ve re'

510 yevmü'l-isneyn ..... nisfu'l-leyl «TSB» : bir gün meks ve ikamet ve mâh-ı mezbûrun üçüncü düşenbîh günü ki, ibtidâ-yı nisandır. Nisfu'l-leylde «N».

511 mezkûre «TSB» : mesfûre «N».

512 hazret-i serdâriye buluşup «TSE» : serdâra gelüp buluştu «N».

513 oldu «TSB» : kılındı «N».

514 Yarındası «TSB» : ertesi «N».

515 Nehr-i Ziyâd nam menzile nüzûl olunup, ba'dehu nehzat ve «TSB» : Nehr-i Ziyâd'a ve ertesi dahî «N».

516 nüzûl olundu. Andan dahî nehzat iki üç «TSE» : ve dahî ertesi üç «N».

517 olunup «TSB» : olundu «N».

518 Mârû'z-zıkr Şebîb ..... vârid olup mefhûmunda «TSB» : ve mâh-ı mezkûrun yedinci cum'a günü Mâni'-i merkûmdan huzûr-ı serdâra mektup gelüp, mefhûmunda Şebîb yedi ile «N».

519 yanımızda sâbitdir «TSB» : sabit kademdir «N».

fetleri cemî'-i enâm etrafında dâ'irdir. Ve muhâfız-ı Basra vezîr-i muazzam müşîr-i mufahham Ali Paşa edâmallahu teâlâ iclâlehu hazretlerinin hizmetleri⁵²⁰, Fermân buyurulmuş, emriniz mutâ' vü fermânınız vâcibü'l-ittibâ'dır. İnşallaahu teâlâ kendülerin râzı edebiliriz. Ve kendüler dahî bizden râzı ve kemâl-i rızâ üzere olurlar.

والله يقول الحق و يهدى السبيل و ما توفيق الا بالله والسلام عليكم

و رحمة الله

intihâ.

Taraf-ı hazret-i âsafiden tekrar⁵²¹ muhtasar ve müfid, kalîlü'l-lafz, kesirü'l-ma'nâ, mülâyim sözlere müştemil, redd-i cevâb olundu⁵²². Menzil-i mezkûrdan⁵²³ rihlet, dokuz sâat mesâfe Omeyriyyat nâm menzile nüzûl olundu.

Sâmin-i mâh-ı mezkûr, rihlet ve dokuz sâat mesâfe⁵²⁴ Mendeli kasabasının taraf-ı garbisinde Benî Turan kabr-i şerifi kurbüne nüzul-ı iclal olunup⁵²⁵, Karaman vâlisi Eyyûb Paşa yiğirmi gün mikdârı bîmâr ve bu menzilde⁵²⁶ müntakîl-i dâr-ı karâr olup, makam-ı merkûmda ser-nihâde-i visâde-i lahd oldu.

Yevmü'l-ehâd (72^b) tâsi'-i mâh-ı merkûm⁵²⁷, dokuz sâat seyr ile bilâd-ı Erruzayn⁵²⁸, bezâyizine nüzûl olundu. Andan dahi tahrik-i elviye-i nusret-iltivâ ve yedi sâat⁵²⁹ mesâfe Mehrud nâhiyesi bezâyizine nüzûl olundu.

520 re'fetlerin cemî'-i enâm ..... hazretlerinin hizmetleri «TSB» : re'fetlerin «N».

521 taraf-ı hazret-i asâfiden tekrar «TSB» : ve tekrar taraf-ı serdâriden «N».

522 olundu «TSB» : tahrîr ve lrsâl olundu «N».

523 menzil-i mezkûrdan «TSB» : ve menzil-i mezkûrdan dahî «N».

524 nüzûl ..... dokuz saat mesafe «TSB» : ve ertesi yine dokuz saatde «N».

525 nüzûl-ı iclâl olunup «TSB» : nüzûl olundu «N».

526 ve bu menzilde «TSB» : menzil-i mezkûrda «N».

527 yevmü'l-ehâd, tâsi'-i mâh-ı merkûm «TSB» : ve mâh-ı mezkûrun dokuzuncu bâzâr günü andan dahî rihlet ve «N».

528 bilâd-ı Erruzayn «TSB» : bilâd-ı Dâr-ı Zeyn «N».

529 nüzûl ..... yedi saat «TSB» : ve ertesi düşenbe günü yedi saat «N».

Yevmü's-selâsâ :⁵³⁰ beş sâat mesâfe ile⁵³¹ Horasan bezâyizine nüzûl ve mâ'-i gadîr ile iktifâ olundu. Yevmü'l-erbi'â⁵³² dokuz sâat sūr'at-i hareket ile⁵³³, Diyale şattının karşı yakasında nüzûl-ı iclâl olunup⁵³⁴ bend-i cisir ile evvel be-evvel asker ubûr ederken, ol gece haberi yarındası⁵³⁵ Dergâh-ı Âli kapucu-başlarından Hasan Ağa⁵³⁶ hatt-ı hümâyûn-ı kat'ıyyü'-beyân ile Diyarbekir vâlisi Mehmed Paşa⁵³⁷'nin kat'-ı re'sine vârid olmağla evvel cisri kat', ba'-dehu müşâvere⁵³⁸ bahanesiyle paşalar hayme-i serdâriye müctemi' olup⁵³⁹ paşa-yı karîbü'l-ecel, maktu'ül-emel dahi da'vet ile meclise vusûlda, vâki'-i hâl i'lâm ve cellâdân-ı hûn'âşâm mübâşeretleriyle helâk⁵⁴⁰ ve kurb-i Hazret-i Şeyh Abdülkadir kuddise sırrihu'da mütevâri-i lihâf-ı hâk-ı pâk oldu. Ne cürm ile muâheze olunduğu şöhet-yâfte olmamağla tafsîl olunmadı.

Rûz-ı pencşenbih, ikâmet; rûz-ı cum'a⁵⁴¹ cisir-i ma'hûdu ubûr ile serdar-ı ekrem, Hazret-i İmâm-ı A'zâm hazretleri radiyallahu Anh Kapusu⁵⁴² sahrâsında darb-ı hıyâm-ı kıyâm buyurdular.

Ferdâ hâmis-i aşer-i zilka'de⁵⁴³, mürettep alay-ı cihân-ârâ ile serdâr-ı âli-vakar teğrif-sâz-ı dârü'l-hükûmeleri⁵⁴⁴ olup sipâh ve silâhdârından ma'âda⁵⁴⁵ asâkir evvel be-evvel me'zûnen dâr ü di-

530 nüzûl olundu yevmü's-selâsâ «TSB» : ve dahi ertesi salı günü «N».

531 ile «TSB» : bu kelime yok «N».

532 yevmü'l-erbi'â «TSB» : ve mâh-ı mezbûrun on ikinci çiharsenbih «N».

533 sūr'at-i hareket ile «TSB» : sūr'at ile «N».

534 nüzul-ı iclâl olunup «TSB» : nüzûl ve «N».

535 ol gece haberi yarındası «TSB» : ertesi günü «N».

536 Hasan Ağa «TSB» : Küçük Hasan Ağa «N».

537 Mehmed Paşa «TSB» : Vezir Mısırlı Mehmed Paşa «N».

538 müşâvere «TSB» meşveret «N».

539 olup «TSB» : ve «N».

540 mübâşeretleriyle helâk «TSB» : mübâşeretleriyle mahnûk «N».

541 ne cürm ile ..... ikamet ruz-ı cum'a «TSB» : ve ertesi pencşenbih günü ikamet ve dahi erte cum'a günü «N».

542 Kapusu «TSB» : bu kelime yok «N».

543 darb-ı hıyâm-ı kıyâm buyurdular. Ferdâ hâmis-i aşer-i zilka'de «TSB» : darb-ı hıyâm ve ertesi mâh-ı mezbûrun on beşinci şenbih günü «N».

544 serdâr-ı âli-vakâr teğrif-sâz-ı dârü'l-hükûmeleri «TSB» : teğrif-sâz-ı dârü'l-hükûmeleri «N».

545 ma'âda «TSB» : gayri «N».

yârlarına⁵⁴⁶ azîmet edüp, sefer-i merkûme⁵⁴⁷ me'mûr, mîr-i âli-tebâr Çatre-zâde⁵⁴⁸ Ahmed Bey dahi Bağdad muhâfazasına me'mûr olan vezîr-i muhterem Yûsuf Paşa ile râbî-i zilhiccetü's-şerife-i sene-i mezkûre kasaba-i şerife-i A'zâmîye'de taraf-ı âsâfiye⁵⁴⁹ vedâ' ve râh-ı maksûda isrâ' etdiler.

Hakîkatü'l-hal budur ki, böyle bir⁵⁵⁰ sevâd-ı a'zâm-ı bâb-ı Mekke-i Mükerrerem, bender-i Hind ü Rûm u Arab ve Acem feth ü teshîr ve dâhil-i kabza-i tasarruf-ı pâdişâh-ı cihângîr olup bu mâbeynde bir kimsenin burnu kanamayup ve bu kadar asâkir⁵⁵¹ bir gün veya bir gece alik-i dabbe ve tûşe-i raha muhtaç olmayıp ve bir fakîrin bir akçesine itâle-i dest-i te'addî olunmayıp, reâyâ vü berâyâ şâd u hurrem ve tavâif-i asker, nusret ile⁵⁵² tev'em olmak mücerred âsâr-ı fazl-ı ezeli ve eltâf-ı bâhire-i Lem-yezeli⁵⁵³ olduğu nümâyân olup, muhtâç-ı tafsil ü beyân değildir. *el-Hamdülillahî Rabb'l-âlemin* (73^a).

Fîmâ ba'dehû : Vezîr-i mükerrerem ve serdâr-ı muhterem hazretleri asâkir-i islâma izn buyurup, kendüleri⁵⁵⁴ bir niçe eyyâm tedbîr-i mukaddeme-i nizâm-ı memleket ve refâh-ı intizâm-ı raiyyet bâbında bezl-i makderet buyurmaları emr-i mukarrerdir. Binâen alâ-zâlik⁵⁵⁵ ser-i şîrzime-i eşkıyây-ı Urban ve sâhib-i bagy u udvân olan Abbas Hız Ali ve oğlu Selmân nâm müfsidâna yazılıp irsal olunan buyuruldu sûretidir ki aynıyle ketb olundu.

546 me'zûnen dar ü diyarlarına «TSB» : dâr ü diyarlarına me'zûnen «N».

547 edüp, sefer-i merkûme «TSB» : ve sefere «N».

548 mîr-i âli-tebâr Çatre-zâde «TSB» : Çatre-patre oğlu «N».

549 Bağdad muhâfazasına memur olan ..... taraf-ı âsâfiye «TSB» : Bağdad muhâfazasında kalan Şehrîzor vâlisi Çetrefîl-zâde vezîr Yusuf Paşa ile mah-ı zilhiccenin dördüncü günü serdara «N».

550 budur ki böyle bir «TSB» : böyle «N».

551 kadar asâkir «TSB» : denli asker «N».

552 ile «TSB» : eser «N».

553 asâr-ı fazl-ı ezeli ve eltâf-ı bâhire Lem-yezeli «TSB» : fazl-ı ezeli ve eltâf-ı Lem-yezeli «N».

554 nümâyân olup ..... buyurup kendüleri «TSB» : nümâyân-ı âlemdir. Bundan sonra serdâr-ı muhterem «N».

555 bezl-i makderet buyurmaları emr-i mukarrerdir. Binâen alâ-zâlik «TSB» : bezl-i makderet buyurup «N».

Li-müsveddetü'l-fakîr⁵⁵⁶

Kıdvatü'l-aşâ'ir Abbas Hız Ali ve oğlu Selman'a inhâ olunur ki, beş on seneden berü Bağdad ve Basra taraflarında zuhûr eden ihtilâl ile ba'zı cühelây-ı Arab ve süfehây-ı reâyâ⁵⁵⁷ hevây-ı nefsimе tâbi' ve vâdi'-i dalâletde tâ'ih⁵⁵⁸ olup, bagy u fesâda şurû' ve vilâyet-i pâdişâhiye tegallub ve reâyâ fukarâsına tasallut etdikleri şevketlü, kudretlü, mehâbetlü⁵⁵⁹ kerâmetlü, azametlü padişâhımız, pâdişâh-ı rûy-ı zemîn kahramânü'l-ma've't-tin hazretlerinin sem'-i hümâyûnlarına ilka' olunmağın, ol mâkule eşrârın def' ü ref'i ve vilâyet ü ra'iyyeti eyâdi-i bugâtdan istihlâs ve inâda musırr olanların tefrik-i⁵⁶⁰ gûş ve kesir-i lütûfları ile te'dîb ve zabtları⁵⁶¹, için vüzerây-ı izâm ve mir-i mirân-ı kirâm ve tavâif-i asâkir-i islâm⁵⁶² fermân ve cümleye bizi serdar ta'yîn buyurmaları ile, biz dahi sefk-i dimâ'-dan içtinâb ile⁵⁶³ bu sene-i mübarekede her kim sıdk niyyet ve hulûs-ı taviyyet ile bagy u fesâddan rucû' ve tarîk-i müstakîme sülûk edüp, tevbe vü inâbet ederse, hâlât-ı mâziyye ve harekât-ı inâdiyyeden mes'ûl olmayıp, muâheze olunmamak bâbında, rikâb-ı hümâyûn-ı şevket-makrûna arz ve inâyet recâ etdüğümüzde, li'llâhi'l-hamd recâ vü iltimâsımız hayyiz-i kabul-i pâdişâhîde vâki' olduktan sonra,⁵⁶⁴ ber-mûcib-i fermân-ı hümâyûn Basra'ya varılup, alâ küllî-hâl nizâmı verildiğinden haberdar olmuşuz. İmdi mütenebbih ve bîdâr olasız ki, ba'de'l-yevm asker-i pâdişâhî Bağdad A'rabi'nın ve mukataalarının nizâm u intizamına⁵⁶⁵ ve def'-i bugât u usâta me'mûr olmuşlardır. İnşallahu teâla an-karîb mukaddimât-ı harifde tekrar Bağdad'da cem'iyyet ü ihtişâd edüp, bundan sonra teveccüh ü azîmet ol tarafa olduğu bilâ-istibâhdır. Şer'an ve kanûnen sizi haberdâr ve hâlinizden istihbâr lâzım gel-

556 buyruldu sûretidir ki aynıyla ketb olundu. *Li-müsvedde-tü'l-fakîr* «TSB»: sûret-i buyruldu. *Sûret-i buyruldu* «N».

557 reâyâ «TSB»: tabi «N».

558 tâih «TSB»: tâbi' «N».

559 kudretlü mehâbetlü «TSB»: mehâbetlü, kudretlü «N».

560 tefrik-i «TSB»: ta'zib «N».

561 zabtları «TSB»: zabt u rabtları «N».

562 asâkir-i islâm «TSB»: asâkir-i ehl-i islâm «N».

563 ile «TSB»: bu kelime yok «N».

564 vâki' olduktan sonra «TSB»: vâki' «N».

565 intizamına «TSB»: intizamlarına «N».

meğın buyuruldu tahrır olunmuşdur⁵⁶⁶. Vusûlünde âgâh olasız ki, evvelâ kalem-rev-i Bağdad (73^b) Devlet-i Aliyye'den bize tevcih ve tedbir-i umûr-ı cumhûru, zimmet ü uhdemize havâle vü ta'lik olunmuş iken bir buçuk seneden berü keyfiyyet-i hâlinizi huzûrumuza i'lâm etmedüğünüze bâ'is nedir? Sâniyen mukataat-ı pâdişâhınin güzide mukataaları tegallüben zabt ve reayây-ı pâdişâhiye tasallut-birle şer'an beytül-mâl-i müslimine râmi' a'sâr u rusûmat-ı şer'iyyeyi kabz ve kendü hevânıza sarf etmek ne sened ve ne cesâret iledir. Eğer kerime-i

يا ايها الذين امنوا اطيع الله و اطيع

الرسول والى الامر منكم

(Ey iman edenler, Allah'a itâat edin,

Peygambere ve sizden olan emir sahiplerine de itâat edin...., *Kur'an*, IV, 59). medlûlüne ikrâr⁵⁶⁷ u imân ederseniz⁵⁶⁸ bu vaz' u hareket ikrârınıza münâfi ve imânınızın hilâfıdır. Ve eğer ulu'l-emr bilmeziz, kendü başımıza biter ve iteriz» deyü iddia edersiz, naklen ve aklen bugât zümresinden olup, def' ü ref'iniz ve rûy-ı zeminden izâleniz cümle mü'minîn ü muvahhidîne lâzım, belki vâcib ve emr-i mütehattim olduğun bilirsiniz. Bilmez iseniz, bilenlerinizden sual edesiz. Yohsa âhar özüünüz ve cevâbınız var ise ve bu mertebe vahşete bâ'is bir nesne olmuş ise, niçün i'lâm etmezsiniz. Berren ve bahren hezârân sevâd-ı azîme ve bilâd-ı muazzamanin âlâf-ı müellefe halâyıkı rıbka-i itâat-ı pâdişâhîyi vaz'-ı rakabe-i rakıyyet edüp, itâatlerin vesile-i râhat bilmişler iken, sizler bu kadarca şirzime-i zamîme ve cemâat-i kalîle ile mukavemet rûlâhazası heyhât heyhât hayâl-ı âtıl ve fikr-i bâtıl olduğun fehm etmezmişiz. İmdi bilmiş olasız ki, pâdişâhımız pâdişâh-ı Zıllullah el-gâzî fi-sebîlullah, mâsir-i ibâdullah, hâmi-i bilâdullah hazretlerinin bi-inâyeti'llâhî teâlâ askeri, mânend-i katarât-ı emtâr ve misâl-i a'dâd-ı rimâl olup, kendüleri⁵⁶⁹ inşallahu teâlâ bir nesne ta'ciz etmez, ancak yine inâyet ü merhamet buyurup, rikâb-ı hümayûnlarından şefaatiniz üzere, «bu sene-i mübâreke⁵⁷⁰ her kim tevbe vü rücû' ile tarîk-i itâat ve inkiyâda sâlik ve 'urvetü'l-vus-

566 tahrır olunmuşdur «TSB» : tahrır ve irsâl «N».

567 Eğer Kerime-i ..... medlûlüne ikrâr «TSB» : ikrâr «N».

568 ederseniz «TSB» : edersiz «N».

569 kendüleri «TSB» : kendülerini «N».

570 mübâreke «TSB» : meymenetü'l-asârda «N».

ka-yı mütávaâta mütemessik olur ise, tevbesi kabûl⁵⁷¹ olup, cürm-i güzeşteden mes'ul olmaz. Bundan sonra inâdında hâlik ve bâdiye-i dalaletde münhemik olanların cezây-ı sezâsı⁵⁷² verile» diye fermân-ı hümâyûnları olmuştur. Beş yüz altı yüz⁵⁷³. Seneden beri bu Devlet-i ebed-peyveste muhâlefet edenler⁵⁷⁴, alev-i hâr u hass gibi yandı söyündü. Yâhud mânend-i râkib-i merkeb-i hevâyir iki mişvâr seğirdi tekerlendi ve âkibet-i halleri ve netice-i ahvâleri neye mün- cer olduğu (74^a) mülâhaza ile âkılâne tefekkür ve hâkimâne tedeb- bür edüp, özrünüz nedir ve a'sâr-ı beytûlmâle ne vechile müdâhale etmişsiz ve ne şeriat ve ne hakikat ile tarîk-i bagy u fesâde sâlik olmuşsuz. Eğer özrünüz ve vahşetinize bâ'is cevâbınız var ise, yâ- hud tarîk-ı necât fikrinde iseniz, vâki' hâlinizi ve hakikat-i emrinizi tarafımıza i'lâm⁵⁷⁵ edesiz ki, derdinize devâ, ke'l-evvel müsterih-i mesken ü me'vâ olmanıza müsâ'âde oluna ve illâ ne'üzubillah ga- zâb-ı pâdişâhiye mazhar olunca, hacet ü meder ve vuhûş-ı bahr u berr, hattâ tuyûr-ı fevka's-şecer vaktiyle size⁵⁷⁶ düşmen olup evlâd u ensâbınız ile hâlâs-ı gırîbân-ı cân etmek adîmü'l-imbkân olur. «*Men nasaha mâ kasar ve men enzer fekad a'zer*».. ve lâ-cerem âsiyâb-ı selâmet merkez-i teslim ve itâat üzere daırdır. Nasîhat kabûl edüp, teslim ü inkıyâd, mûti' ü münkad ve tarîk-i bagy uinâd olursanız, fe-bihâ ve illâ muradınızı tavzih ve mâfi'z-za- mîrinizi tasrîf ile huzurumuza ikdâm ve infâz-ı hükm-i lâzîmü'l- ittiba'-ı pâdişâhiye ihtimâm edelim.

والله يقول الحق و هو يهدى

⁵⁷⁷ السبيل و انه المقصدوا كفايه و به الكفايه

571 kabûl «TSB» : kabûle karin «N».

572 sezâsı «TSB» : sezâları «N».

573 beş yüz altı yüz «TSB» : beş yüz «N».

574 muhâlefet edenler «TSB» : muhâlefet «N».

575 i'lâm «TSB» : i'lâm ve inhâ «N».

576 size «TSB» : sizlere «N».

577 edelim ..... bihi'l-kifaye : edeler ..... bihi'l-kifâye ve's-selâm ve evâhir-i sene-i mezbûre zilhiccesinde Basra fethinin husûs-ı mukabelesinde mazhar-ı iltifat-ı serdârî, mümalleyh Küçük Mirahûr Baltacı İbrahim Ağa ve Basra vâlisi Vezîr Bey-zâde Ali Paşa'ya Kapucubaşı Şatır Ali Ağa, hatt-ı hü- mâyûn-ı inâyet-makrûn ve kılıç ve kaftan getirdiler ve sene bunda encâma erdi «N».